

Inspectie van het Onderwijs
*Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap*

TOEZICHT OP HET STELSEL VAN PROMOTIES

Eindrapportage over 2013

Tweede druk, Utrecht, maart 2016

INHOUD

Samenvatting 5

Inleiding 7

1 Thema I Bevordering van wetenschappelijke integriteit in relatie tot promotietrajecten en promoties 9

- 1.1 Deelthema I.1 Wetenschappelijke integriteit nabij promovendi 9
- 1.1.1 Inleiding op deelthema I.1 9
- 1.1.2 Weergave discussie rondetafel I.1 11
- 1.2 Deelthema I.2 Is aanscherping van wet- en regelgeving wenselijk? 15
- 1.2.1 Inleiding op deelthema I.2 15
- 1.2.2 Weergave discussie rondetafel I.2 16
- 1.3 Conclusies van de inspectie m.b.t. thema I 17

2 Thema II Kwaliteitsborging van promotietrajecten en promoties in een veelsoortig stelsel 19

- 2.1 Deelthema II.1 Borging van kwaliteit bij diversiteit 19
- 2.1.1 Inleiding op deelthema II.1 19
- 2.1.2 Weergave discussie rondetafel II.1 22
- 2.2 Deelthema II.2 Externe kwaliteitsbeoordeling 25
- 2.2.1 Inleiding op deelthema II.2 25
- 2.2.2 Weergave discussie rondetafel II.2 27
- 2.3 Deelthema II.3 Vormgeving Joint Doctorate 28
- 2.3.1 Inleiding op deelthema II.3 28
- 2.3.2 Weergave discussie rondetafel II.3 30
- 2.4 Conclusies van de inspectie m.b.t. thema II 30

3 Conclusies 33

- 3.1 Algemene conclusie 33
- 3.2 Wetenschappelijke integriteit in relatie tot promotietrajecten en promoties 33
- 3.3 Kwaliteitsborging van promotietrajecten en promoties in een veelsoortig stelsel 33
- 3.4 De agenda 34

BIJLAGE I Wettelijk kader

BIJLAGE II Verantwoording

BIJLAGE III Toelichting op deelthema I.1

BIJLAGE IV Lijst met afkortingen

BIJLAGE V Deelnemerslijst rondetafel

Samenvatting

De Inspectie van het Onderwijs voerde in 2013 een onderzoek uit naar de kwaliteitsborging van promotietrajecten en promoties in het Nederlandse stelsel. Dit was van belang, omdat de inspectie:

- krachtens de Wet op het Onderwijstoezicht (WOT) en de Wet op het Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek (WHW) een wettelijke taak heeft om toezicht te houden op de promoties;
- in het stelsel ontwikkelingen waarnam, naar aanleiding waarvan de vraag rees of de wetenschappelijke integriteit en het eindniveau van de promotietrajecten (in relatie tot de promoties) wel voldoende worden geborgd. De promoties zijn immers de examens van de derde fase van het wetenschappelijk onderwijs.

De belangrijkste conclusies die de inspectie naar aanleiding van haar onderzoek en een rondetafel-discussie trekt over het stelsel van promoties zijn de volgende.

Algemene conclusie

De Nederlandse promoties zijn van hoog niveau, ook in internationaal opzicht. Dit blijkt uit deskresearch en (rondetafel-)gesprekken met stakeholders en deskundigen. Toch ziet de inspectie de volgende aandachtspunten in het stelsel.

I. Wetenschappelijke integriteit in relatie tot promotietrajecten en promoties

1. Wetenschappelijke integriteit nabij promovendi:

De wetenschappelijke integriteit in relatie tot promotietrajecten en promoties kan nog meer worden bevorderd dan nu het geval is. Om promovendi hiervan vroeg bewust te maken en beter te equiperen is versterking van de promotieopleidingen met statistiek, methodologie en ethische vorming wenselijk. Vooral buitenlandse promovendi weten vaak niet hoe zij bijvoorbeeld correct uit bronnen moeten citeren. Deze bevinding van de inspectie sluit aan bij eerdere KNAW-adviezen.

2. Is aanscherping van wet- en regelgeving wenselijk?

De inspectie concludeert dat intrekking van de doctorstitel niet wenselijk is bij later wangedrag na de promotie. Consequenties van wangedrag voor de doctorstitel moeten enkel worden gebaseerd op de constatering van wangedrag in de fase van het promotieonderzoek en in het uiteindelijke proefschrift. In de wettelijke basis hiervoor voorziet de Algemene wet bestuursrecht al.

II. Kwaliteitsborging van promotietrajecten en promoties in een veelsoortig stelsel

3. Borging van kwaliteit bij diversiteit:

De inspectie signaleert toenemende verschillen in de status van promovendi (bijvoorbeeld niet alleen werknemer-promovendi en buitenpromovendi, maar ook bursalen uit binnen- en buitenland); zij hecht daarbij aan de borging van een gelijkwaardig eindniveau voor de doctorsgraad.

Colleges van bestuur dienen eventuele perverse prikkels uitgaande van de zogenaamde "promotiepremie" door bewuste interne allocatie te dempen, opdat geld geen drijfveer vormt in de kwaliteitsbeoordeling op de werkvloer.

Opvallend in het stelsel zijn de grote verschillen tussen disciplines in duur van promotietrajecten, waarbij vooral de relatief korte trajecten in de medische wetenschappen vragen oproepen.

4. Externe kwaliteitsbeoordeling:

De inspectie beschouwt het als wenselijk dat publieke rapporten van de onderzoeksvisitatiecommissies, die worden opgesteld aan de hand van het Standard Evaluation Protocol (SEP), transparanter worden over de kwaliteitsbeoordeling van promotieopleidingen en begeleiding.

5. Vormgeving Joint Doctorate:

Bij de vormgeving van de 'joint doctorate' in de praktijk lopen universiteiten tegen meer barrières op dan was voorzien. Dit komt vooral door de onvergelykbaarheid van wettelijke kaders en promotieprocedures tussen Nederlandse en buitenlandse universiteiten. We moeten met elkaar kijken hoe de joint doctorates maximaal kunnen worden gefaciliteerd; het belang van de promovendi moet hierin centraal staan.

Vervolg

In 2014 zet de inspectie haar agenda op hoofdlijnen, gelanceerd in 2012, voort. Haar activiteiten zullen betrekking hebben op de drie manieren waarop de inspectie toezicht houdt op de promoties, namelijk door:

- periodieke analyse van de wettelijk verplichte promotiereglementen;
- monitoring van ontwikkelingen in het stelsel; evenals
- indien nodig via een zogenaamde 'brandweerfunctie' bij incidenten.

De inspectie heeft zich uitgesproken voor een "terughoudend" toezicht op de promoties. Zij verwacht van de partijen in het stelsel (met name VSNU, KNAW en NWO) dat ze voldoende zelfreinigend vermogen aan de dag kunnen leggen wanneer zich ongewenste situaties voordoen. Over de concrete invulling van het vervolg in 2014 gaat de inspectie dan ook eerst in gesprek met de meest betrokken partijen in het stelsel. De thema's, van belang voor het stelsel, blijven immers in beweging.

Inleiding

Waarom toezicht op de promoties?

De inspectie heeft krachtens de Wet op het Onderwijstoezicht (WOT) en de Wet op het Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek (WHW) een wettelijke taak om toezicht te houden op de promoties. Het gaat dan met name om de volgende artikelen uit de WHW:

7.18 (Verlening van graad Doctor; toegang en inrichting promotie);

7.19 (promotiereglement);

9.10 (college voor promoties);

6.5 (ontneming rechten aan opleidingen m.b.t. de examens en de promoties).

Zie bijlage I ter toelichting op de wettelijke bepalingen.

Krachtens de WOT houdt de inspectie op drie manieren toezicht op de promoties, namelijk via:

- Toezicht op de naleving van wet- en regelgeving daaromtrent;
- Toezicht op het stelsel van hoger onderwijs;
- Het incidentele toezicht (de zgn. 'brandweerfunctie').

De NVAO speelt geen rol ten aanzien van de promoties; wel accrediteert ze de (research-)masters.

Geen uitspraken over kwaliteit promoties

De inspectie doet uitdrukkelijk geen uitspraken over de kwaliteit van de promoties of dissertaties als zodanig. Daarvoor biedt de WHW geen aangrijpingspunt. De universiteit verleent de graad en is verantwoordelijk voor de kwaliteitsborging via het college voor promoties, het promotiereglement, de promotor en de promotiecommissie.

Terughoudend toezicht

Het gaat de inspectie steeds om de vraag of een individuele universiteit en het stelsel als geheel wat betreft de promoties 'in control' zijn.

In 2012 concludeerde de inspectie dat de borging van de onafhankelijkheid van de promotiecommissies in het promotiereglement met het oog op een valide beoordeling in het algemeen geen probleem vormt. Het Nederlandse promotiestelsel werkt in beginsel goed. Volgens desk research en geraadpleegde deskundigen is de kwaliteit van de Nederlandse promoties hoog, ook in internationaal opzicht.

Om die reden wil de inspectie dit toezicht op "terughoudende wijze" uitoefenen. Dit betekent wat haar betreft dat de koepelorganisaties die verantwoordelijk zijn voor de wetenschapsbeoefening in het Nederlandse stelsel (VSNU, KNAW en NWO) het eerste aan zet zijn om de borgingsmechanismen in het stelsel te garanderen en om orde op zaken te stellen wanneer er ongewenste situaties ontstaan.

Wetenschapsfraude

Zo'n ongewenste situatie is bijvoorbeeld de actualiteit met betrekking tot wetenschapsfraude. Hierdoor worden promoties (c.q. graadverleningen) getroffen. Het risico van wetenschapsfraude is dat een (onschuldige) promovendus opnieuw moet beginnen met zijn promotieonderzoek of dat een doctorsgraad onterecht wordt verleend. Het behoeft geen betoog dat de inspectie niet enkel kan afgaan op berichten in de media over wetenschapsfraude om te beoordelen hoe het stelsel

functioneert. Dit was de aanleiding om in 2013 opnieuw een desk research uit te voeren en een serie oriënterende gesprekken te houden met stakeholders en deskundigen in het Nederlandse stelsel. Insteek was onder meer een aantal specifieke vragen naar de getroffen maatregelen ter bestrijding van wetenschapsfraude in relatie tot de promotietrajecten en promoties. Zie bijlage II voor een verantwoording van de uitvoering van het plan van aanpak.

Derde fase

De inspectie hanteert de term "promoties" als juridische verankering in de WHW. Ze neemt hierbij ook het voorafgaande promotietraject in ogenschouw. Dit, vanuit de (ook internationaal) geaccepteerde optiek dat het hier de derde fase van het wetenschappelijk onderwijs betreft, als fase volgend op de bachelor- en de masteropleidingen. Op Europees niveau, als uitvloeisel van het Bologna-proces, doen zich ontwikkelingen voor die de derde fase van het wetenschappelijk onderwijs zelfstandig positioneren. Anders dan in de voorgaande fasen, ligt het accent in de derde fase op onderzoek.^{1 2 3 4 5}

Stimulerende rol

In het kader van het stelseltoezicht op de promoties ambieert de inspectie een stimulerende, kwaliteitsbevorderende rol te vervullen. Vanuit de behoefte tot reflectie hield de inspectie in mei 2012 al een eerste rondetafeldiscussie met stakeholders en deskundigen in het stelsel van promotietrajecten en promoties. Behalve rectoren participeerden hierin ook onder meer de KNAW, NWO en het Promovendi Netwerk Nederland (PNN). Deelnemers en externen ontvingen hiervan een samenvatting en er werd hiervan melding gemaakt in de nieuwsbrief van de inspectie Hoger Onderwijs. Tot slot heeft de inspectie een notitie met 'good practices' op basis van een vergelijking van de vigerende promotiereglementen toegezonden aan het Rectoren College. Rectoren hebben te kennen gegeven de notitie een eye opener te vinden. De verschillen tussen de promotiereglementen van universiteiten bleken groot te zijn, vooral te verklaren uit tradities.

Rondetafel

In 2013 sloot de inspectie haar activiteiten wederom af met een rondetafeldiscussie met stakeholders en deskundigen (zie bijlage V voor de deelnemerslijst). Doel van de discussie was bij te dragen aan een goede werking van de borgingsmechanismen in het stelsel die de kwaliteit van promotietrajecten en promoties garanderen. Het ging in eerste instantie niet om aanscherping van wetten en regels, maar om het geven van een impuls aan bestuurlijke partijen om het stelsel te verbeteren. De gekozen twee hoofdthema's in de onderhavige eindrapportage vormen de oogst van de in 2013 uitgevoerde activiteiten.

1 Conform de Salzburg II Recommendations (2010). zie <http://www.eua.be/cde/publications.aspx>

2 Quality Assurance in Doctoral Education – results of the ARDE project (2013)

http://www.eua.be/Libraries/Publications_homepage_list/EUA_ARDE_Publication.sflb.ashx

3 <http://www.eua.be/eua-work-and-policy-area/research-and-innovation/doctoral-education/doc-careers-ii.aspx>

4 Netherlands Qualification Framework (NLQF), niveau 8, zie <http://www.nlqf.nl/nlqf-niveaus>

5 Er functioneert een 'Bologna follow up working group on the third cycle' t.b.v. de Higher Education Area, waarin behalve de European University Association (EUA), ook onder meer EURODOC, de Europese Vereniging van promovendinetwerken, participeert.

1 Thema I Bevordering van wetenschappelijke integriteit in relatie tot promotietrajecten en promoties

1.1 Deelthema I.1 Wetenschappelijke integriteit nabij promovendi

1.1.1 Inleiding op deelthema I.1

Waarde van graad mag niet ter discussie staan

Bevordering van wetenschappelijke integriteit heeft aan belang gewonnen door recente affaires met wetenschapsfraude. Ook proefschriften raakten besmet met frauduleuze data. Dit was tot nu toe vooral aanwijsbaar het geval in de affaire-Stapel die nationaal en internationaal grote impact had. Het college voor promoties van een universiteit verleent op grond van de WHW de graad Doctor. De waarde van een graad mag maatschappelijk niet ter discussie staan.

In het algemeen voldoende checks & balances

De meeste gesprekspartners delen de opvatting dat er in het algemeen wel voldoende checks & balances (c.q. borgingsmechanismen) in het Nederlandse stelsel zijn om de kwaliteit van de promotietrajecten en promoties te garanderen. De Nederlandse promotiecultuur is in het algemeen een kwalitatief goede cultuur. De Colleges voor Promoties en de promotiecommissies nemen hun taak serieus. In het bijzonder promotiereglementen en graduate schools dragen hier verder aan bij. Gesprekspartners zijn dan ook gekant tegen meer formele regels van bovenaf. Verbeteringen in het stelsel verwacht men eerder van informele, inhoudelijke platforms en van een kritische en open werkomgeving.

Toegenomen intolerantie ten aanzien van wetenschapsfraude

Tegelijkertijd kunnen we met een zekere tevredenheid signaleren dat er een tijdgeest is ontstaan van intolerantie ten aanzien van wetenschapsfraude en andere vormen van wetenschappelijk wangedrag. ^{6 7 8 9 10 11 12 13 14}

6 De rector van de Universiteit van Tilburg heeft de Commissie Levelt ingesteld om de zaak te onderzoeken; de rector van de RUG de Commissie Noort; de rector van de Universiteit van Amsterdam de commissie Drenth.

Volledige bronverwijzing naar het eindrapport:

Commissie Levelt, Commissie Noort & Commissie Drenth (november 2012). *Falende wetenschap: De frauduleuze onderzoekspraktijken van sociaal-psycholoog Diederik Stapel*. Eindrapport.

https://www.commissielevelt.nl/wp-content/uploads_per_blog/commissielevelt/2012/11/120695_Rapp_NL_nov_2012_web_def.pdf

De Stapel-affaire staat op nummer 7 van internationale wetenschapsfraudes. Breed wordt gedeeld dat de affaire het wetenschappelijk aanzien van Nederland heeft geschaad.

7 De voorzitters van de drie onderzoekscommissies die de fraude van Stapel hebben onderzocht, hebben een gezamenlijke reactie opgesteld, als volgt gepubliceerd: Drenth, P., Levelt, W. & Noort, E. Rejoinder to commentary on the Stapel fraud report.

The Psychologist, 26, 2 (February), 80-81, 2013.

8 Zie onder meer het persbericht van NWO van 28 november 2012 dat Stapel in totaal 1,4 miljoen euro aan onderzoeksfinanciering van NWO ontving.

9 De rector van de RUG heeft kortgeleden een hoogleraar per direct op non-actief gesteld, nadat de Vrije Universiteit Brussel zijn doctorsgraad had ingetrokken wegens plagiaat in het proefschrift.

10 De affaire xxxxx (EUR) heeft voor zover bekend geen proefschriften besmet. Simonsohn heeft een bepaalde methodologie ontwikkeld om wetenschappelijke fraude in de sociale wetenschappen te ontdekken. Hij heeft op deze manier de kwalijke praktijken van xxxxxx aan het licht gebracht. Het onderzoek naar xxxxxx in de medische wetenschappen loopt nog aan de EUR.

11 De affaire xxxx, hoogleraar politieke antropologie (VU) is op zichzelf genomen gedateerd. Hij promoveerde in 1973 aan de UvA (of hij fraude pleegde in eigen proefschrift is niet onderzocht) en was bijzonder hoogleraar politieke antropologie van 1990-2002 aan de VU waar hij eervol ontslagen werd. In zijn eindrapport "Draaien om de werkelijkheid. Rapport over het antropologisch werk van xxxxxx." (9 september 2013) stelt de commissie

Verwacht mag worden dat die toegenomen kritische houding, niet alleen in de media, maar ook onder wetenschappers zelf - wellicht paradoxaal – meer gevallen van wetenschapsfraude aan het licht zal brengen, mogelijk eveneens in relatie tot promoties. Geen enkele wetenschapsdiscipline vormt zo langzamerhand een uitzondering hierop, ook al wordt soms anders geclaimd. Sommige universiteiten waren aarzelend, maar zijn toch gezwicht, mede onder publieke druk, om het oeuvre van hun vermeende fraudeurs grondiger te onderzoeken dan ze aanvankelijk van plan waren.^{1 5} We zouden het de plicht van universiteiten kunnen noemen om bij ernstige twijfel het hele wetenschappelijke straatje schoon te vegen. Door eventueel steekproefsgewijs te werk te gaan, kunnen de kosten in de hand worden gehouden. Wel heeft een gesprekspartner nog behoefte aan richtlijnen die de verantwoordelijkheidsverdeling tussen externe onderzoekscommissie en universiteit verhelderen.

Borgingsmechanismen ter bevordering van wetenschappelijke integriteit

Wat betekent dit voor het stelsel van promotietrajecten en promoties?

Ondanks de reeds getroffen maatregelen, verdient de bestrijding van incidenten met ongewenste praktijken nog de nodige aandacht van partijen in het stelsel, in het bijzonder van universiteiten en andere instituten betrokken bij promotietrajecten en promoties. De borgingsmechanismen ter bescherming en bevordering van wetenschappelijke integriteit in het promotiestelsel functioneren op enkele essentiële aspecten nog onvoldoende, zo zijn verscheidene gesprekspartners van mening. De inspectie deelt die opvatting. Het is zaak incidenten met wetenschapsfraude in de toekomst te voorkomen.

Baud, ingesteld door het bestuur van de VU, dat xxxxxx veel publicaties verzonden of gerecycled heeft; het was bewuste misleiding. De commissie komt tot de conclusie dat xxxxx zich schuldig heeft gemaakt aan:

a) wetenschappelijk wangedrag

b) fraude in de universitaire verslaglegging. Het gaat hier vooral om arbeidsrechtelijke fraude i.r.t. de VU als werkgever (valsheid in geschrifte).

Op pag. 30 in het rapport worden de 6 promoties genoemd waarvan xxxx eerste of tweede promotor was (periode 1989-2003).

Of en zo ja welke passages in de proefschriften besmet zijn geraakt door de verzinsels van xxxx wordt helaas niet zo helder in beeld gebracht als in het rapport Levelt. Maar gezien de hoeveelheid slordigheden en verzonden teksten, kan het bijna niet anders of de proefschriften hebben hiervan een "tik" meegekregen.

Baud stelt dat de antropologie, alsook de VU sindsdien sterk zijn veranderd. De commissie Baud geeft in het laatste deel een beschouwing over de hedendaagse universitaire context. Publicatiedruk, peer review e.d. worden aan de kaak gesteld. De Commissie doet aanbevelingen ter verbetering. Op de site van de VU is het rapport van Baud openbaar gemaakt evenals de reactie van de Faculteit der Sociale Wetenschappen (die ligt in lijn met de VSNU code).

In De Volkskrant van 3 oktober j.l. zegt Baud nog:

"Als het onderzoek van xxx net als bij Stapel een hele stroom van promovendi had gegenereerd, was dat een groot probleem. Maar dat is niet zo."

De affaire xxx werd aanvankelijk opgerakeld door journalisten, zoals in de Volkskrant (d.d. 13-04-2013) en de NRC (16-04-2013). Zie ook Kolfschooten, F. van (2012). *Ontspoorde wetenschap. Over fraude, plagiaat en academische mores*. www.uitgeverijdekring.nl

- 1 2 De affaire xxxxxxxx, hoogleraar in de Rechtswetenschappen (UvA), heeft voor zover bekend geen proefschriften besmet.
- 1 3 Het geval van het vermeende plagiaat van een promovenda Bouwkunde aan de TU Delft (2 pagina's in de NRC) is in een gesprek met de betreffende rector teruggebracht tot voor de inspectie aanvaardbare proporties. De rector heeft op eigen initiatief de inspectie getoond om welke beperkte passages het ging. Daarmee is het probleem van de baan. In het voorjaar van 2013 organiseerde de TU Delft een workshop over *Scientific Integrity*.
- 1 4 De affaire met de reumatoloog (UMCL, Universiteit Leiden) heeft voor zover bekend geen proefschriften besmet.
- 1 5 Bijvoorbeeld VU inzake "xxxx" en de EUR, inzake "Poldermans". De EUR stelde een vervolgonderzoek in, nadat Hans Clevers van de KNAW hiertoe had opgeroepen (o.a. in de NRC, 15 februari 2013).

Er zijn drie invalshoeken voor bevordering van wetenschappelijke integriteit rondom promovendi te onderkennen:

- a. Versterking van wetenschappelijke opleidingen voor een betere equipering van promovendi;
- b. Verbetering van de weerbaarheid en bescherming van promovendi;
- c. Versterking van de peer review.

Zie bijlage III voor een toelichting op deelthema I.1

1.1.2 *Weergave discussie rondetafel I.1*

- *Hoe kunnen de universiteiten en andere betrokken instituten met name hun promotieopleidingen verbeteren ter bevordering van wetenschappelijke integriteit?*
- *Hoe kunnen de daaraan voorafgaande opleidingen (met name de research masters) daartoe een voorbereiding zijn?*
- *Hoe kunnen universiteiten en andere betrokken instituten zorgen voor een leer- en onderzoeksomgeving waarin wetenschappelijke integriteit voor promovendi optimaal geborgd wordt?*
- *Vraagt promotieonderzoek op basis van derdegeldstroom (opdrachtonderzoek) om extra borging van wetenschappelijke integriteit? Zo ja, hoe?*
- *Hoe kan de rol van de promotiecommissie als peer reviewer worden versterkt ter voorkoming van promoties (graadverleningen) op grond van besmette proefschriften (ook als er geen sprake is van culpa van de promovendus)?*

Nederlandse promoties van hoog niveau

Volgens de discussianten zit het met de kwaliteit van promotietrajecten in beginsel wel goed. Er zijn voldoende waarborgen in het Nederlandse stelsel ingebouwd om de kwaliteit van promotietrajecten zo hoog mogelijk te houden. Internationaal gezien zijn de Nederlandse promoties van een hoog niveau; er is niet ineens zorg over de kwaliteit van de promoties. De discussie over de kwaliteit van de promotietrajecten moet worden gescheiden van de incidenten waarbij sprake is van integriteitschending en fraude.

Incidenten

Afgaande op de gevallen die het LOWI als beroepsinstantie te behandelen kreeg, doet dit probleem zich overwegend voor bij gevestigde wetenschappers, en incidenteel bij promovendi. Zij maakten zich schuldig aan plagiaat. De schade die de Stapel-affaire heeft opgeleverd, is inderdaad schokkend op twee aspecten:

- de behandeling van promovendi en de professionele relatie tussen promotor en promovendi.
- de verzameling en verwerking van data bij de uitvoering van het onderzoek.

Toch denkt men dat de affaire Stapel een uitzondering is en niet representatief is voor de sector als geheel.

Bovendien is er sprake van een toegenomen transparantie dankzij e-science.

Wake-up call

Wel zijn de incidenten een wake-up call voor de sector: de incidenten moeten niet worden gebagatelliseerd. Uit de incidenten moet lering worden getrokken. De sector moet kritisch blijven op integriteitsschendingen.

Eén van de discussianten vindt het niet acceptabel dat in de onderzoekomgeving geen mechanismen zijn ingebouwd om mogelijke fraude tijdig te kunnen signaleren. Laten we ons zelf de maat nemen: dat is veel belangrijker. Wetenschap die vanuit een kritische houding alert is.

Versterking opleidingen

Discussianten zijn het erover eens dat het onderwerp wetenschappelijke integriteit zo vroeg mogelijk in het promotietraject aan de orde moet komen, maar ook al in de bachelor- en de masteropleidingen. Dit komt in de rapporten van de KNAW en van de Commissie Levelt ook duidelijk naar voren. Studenten moeten zo vroeg mogelijk in de opleiding bekend worden gemaakt met de kernwaarden van een kwalitatief goede wetenschapsbeoefening.

Het integriteitsbeleid moet breed in de opleidingen worden verankerd (in de bachelor- en de masterfase en in de promotietrajecten). Maak een goede online instructie over hoe je goed onderzoek uitvoert. Zie bijvoorbeeld de publicatie 'On Being a Scientist'.

Centraal in de promotietrajecten moet echter de kwaliteit van de wetenschapsbeoefening staan. Maak duidelijk wat de kenmerken van kwalitatief goed wetenschappelijk onderzoek zijn en maak dit breed bekend. Faciliteer dit b.v. door middel van goede statistische cursussen. Stel specifieke cursussen die kunnen bijdragen aan een kwalitatief goede wetenschapsbeoefening verplicht voor promovendi.

Integriteit kan niet los worden gezien van de onderdelen in de wetenschapsbeoefening in brede zin. Verankering van integriteitsvraagstukken binnen de promotietrajecten en, in brede zin, binnen opleidingen is voor de wetenschapsbeoefening wel relevant.

Integriteit hoort wel op de agenda van de wetenschapsbeoefening te staan. Want de integriteit staat onder druk, mede door de zogenaamde 'verificatiebias'. Als onderzoeker wil je aantonen dat je hypothese klopt. Studenten hebben de neiging om toe te werken naar het resultaat. Ze moeten echter leren om de alternatieve hypothese centraal te stellen. Dit vergt een andere manier van denken die in de opleiding voortdurend aan de orde moet worden gesteld. Wetenschappelijke integriteit is een element in de methodologie van goed onderzoek doen binnen je vakgebied of binnen het technisch-ontwerpproces en dient daarom in de opleidingen te worden geïntegreerd.

Ook is de gedegenheid van wetenschapsbeoefening nu aan de orde (sloppy science). In de introductie op het promotietraject moeten systematisch de kernbegrippen voor een goede wetenschapsbeoefening worden bijgebracht, waaronder een kritische geest en transparantie. Het gaat om kwaliteit en methodologie.

Promovendi hebben de ervaring dat in promotietrajecten essentiële elementen qua methodiek niet altijd worden onderwezen. In promotietrajecten, bijvoorbeeld in het biomedisch wetenschappelijk onderzoek is het principe van blinding geen algemeen gebruik, terwijl dat wel zou moeten. Dat staat het integer uitvoeren van onderzoek in de weg. Dit gaat dus meer over het "grijze gebied" van wetenschappelijke integriteit, waarbij niet bewust wordt gefraudeerd. Landelijk zijn er positieve effecten waar te nemen naar aanleiding van de recente affaires. Bijvoorbeeld worden er nu veel workshops voor promovendi georganiseerd rond deze thematiek. Promovendi moeten vooral leren van kwalitatief hoog, integer uitgevoerd onderzoek. Promovendi juichen het toe dat er cursussen worden georganiseerd voor promovendi gedurende de promotietrajecten. Wel moet daarbij

worden gelet op de achtergrond van de promovendi en de meerwaarde voor het verdere promotietraject.

Cultuurverschillen

Een nieuw aspect is wel de forse toename van buitenlandse promovendi die noodzaakt tot een intensiever cursusaanbod gericht op andere culturen. Sommige graduate schools bieden al modules aan waarin promovendi onderwezen worden in onderzoeksmethoden, ethiek en integriteit. Deze aspecten moeten meer onder de aandacht worden gebracht van met name de buitenlandse studenten.

Eindtermen

Promovendi vinden het belangrijk dat er duidelijke eindtermen voor een promotietraject worden bepaald. De vraag waaraan een promotietraject moet voldoen is volgens menige discussiant een lastige vraag. Dat is niet uniform voor te schrijven. In promotiereglementen zijn exacte richtlijnen geformuleerd voor de eisen waaraan een promotieonderzoek en een promotie moeten voldoen. Algemeen geldende principes zijn bijvoorbeeld:

- er moet sprake zijn van een logisch concept;
- er wordt gebruik gemaakt van bestaande literatuur;
- het onderzoek bevat nieuwe elementen.

Daarnaast moet er ruimte blijven voor disciplineverschillen en vakspecifieke elementen.

Universiteiten treffen maatregelen

De wake-up call heeft in sommige organisaties geleid tot gesprekken om na te gaan hoe men de organisatiesensitiviteit kan verbeteren opdat men alert is en anticipeert op integriteitsschendingen. Integriteit vergt blijvende aandacht.

Momenteel doen zich allerlei ontwikkelingen voor rond integriteitsbeleid aan universiteiten. Goed centraal integriteitsbeleid dat decentraal wordt uitgevoerd, is noodzakelijk. Zo is de eedaflegging ingevoerd (onder andere bij de Erasmus Universiteit Rotterdam). In meerdere promotiereglementen wordt de wetenschappelijke integriteit nu goed belicht en belegd.

Verder zijn waar nodig vertrouwenspersonen aangesteld. Een issue is de verhouding tussen promotor en promovendi. Niet een 1 op 1 begeleiding van promovendus en promotor (wat nog veel voorkomt), maar een dubbele begeleiding (van bijvoorbeeld een promotor en een copromotor). Van de promovendi mogen we verwachten dat ze, hoewel ze afhankelijk zijn van hun promotor, vragen naar de bron van de data. Promovendi zouden om moeten kunnen gaan met dilemma's.

Er wordt een praktijkvoorbeeld aangehaald met de volgende monitor:

- Organisatie van workshops wetenschappelijke integriteit (met o.a. een dilemmaspel);
- Voorlichting d.m.v. richtlijnen over 'hoe juist te citeren'.
- Plagiaatcheck op promotievoorstellen en het uiteindelijke proefschrift.
- In totaal drie monitor seminars over de voortgang van het promotieonderzoek gedurende het promotietraject, met discussianten van binnen en buiten (presenteren voorstel tussentijds en een final draft seminar).
- Promovendi in verschillende rollen plaatsen: ook als discussiant van werk van anderen.
- Jaarlijkse online anonieme survey over de ervaringen als promovendus aan de universiteit.

Met name decanen moeten erop letten dat promoties niet op een routinematige, maar op een zorgvuldige wijze plaatsvinden. Op een totaal van gerealiseerde promoties in de afgelopen jaren zijn de gevallen van fraude en integriteitschendingen zeer beperkt. Perverse prikkels zijn er echter wel.

Perverse prikkel van publicatiedruk

De publicatiedruk op promovendi zou per wetenschapsdiscipline verschillen. Bij veel onderzoekscholen komt het voor dat in promotietrajecten 3, 4 of 5 publicaties in wetenschappelijk tijdschriften worden geëist. Die eis van veel wetenschappelijke publicaties is volgens sommigen een perverse prikkel. Centraal moet staan dat promovendi in staat zijn op hoog niveau te kunnen werken in de wetenschappelijke praktijk. Niet relevant is of dit kwalitatief goede wetenschappelijke onderzoek positieve resultaten oplevert. Promotiemogelijkheden moeten er ook zijn bij projecten met risicovol onderzoek dat soms niets oplevert. Bij een negatief resultaat moet het daarom ook mogelijk zijn om te kunnen promoveren. "Scoringsdrift" is ongewenst en niet nodig.

Coauteurs en zelfstandige wetenschapsbeoefening

In de samenwerking kunnen promovendi veel leren. Die levert publicaties met coauteurs op. Bij de publicatie-eis zou in ieder geval ook de mogelijkheid moeten worden geboden om een publicatie zonder medeauteur te plaatsen. Aan een bepaald instituut is de tendens dat er steeds meer wordt gepromoveerd op vier wetenschappelijke publicaties met meerdere auteurs. Er is dan wel een probleem met het begrip van zelfstandige wetenschapsbeoefening. Daarom is de eis ingevoerd dat minstens 1 hoofdstuk van 'single-authorship' moet zijn.

Scheiding tussen begeleiding en examinering gewenst?

Een punt waarover de discussianten het niet eens worden is de vraag of de begeleiding en examinering strikt gescheiden moeten zijn; de promotor trekt immers vier jaar lang met een promovendus op.

In de promotiecommissie kan in ieder geval geen coauteur plaatsnemen, zo vindt een discussiant. Er wordt ook gewezen op gevallen waarin wordt doorgeschoten in de bijdragen die promotoren leveren aan het proefschrift; gevallen waarin de promotor feitelijk het proefschrift schrijft.

Een andere discussiant is juist mordicus tegen het afschaffen van publicaties met medeauteurs, zelfs als het de promotor betreft. Het werkt in de wetenschap juist erg inspirerend. Het is daarbij niet noodzakelijk dat de promotor direct als eerste auteur wordt genoemd.

Beveiligde dataopslag

Geïmagineerd wordt dat de dataopslag nog niet veilig is. Zo gauw data beschikbaar zijn, moeten deze worden gelocked. Dit moet een algemeen principe zijn in promotietrajecten, maar ook algemeen in de wetenschapsbeoefening. In het rapport van de Commissie Levelt worden maatregelen aanbevolen. Hier moet meer mee gebeuren, dit moet worden opgepakt door de sector.

Integriteit van dataverzamelingen is ook een financieel vraagstuk. Bij NWO is besloten in komend jaar een datamanagementplan bij de aanvraag om onderzoeksubsidies te vragen. De indruk is dat dit bij de universiteiten nu breed onder de aandacht is, maar dat er nog een lange weg te gaan is.

1.2 Deelthema I.2 Is aanscherping van wet- en regelgeving wenselijk?

1.2.1 Inleiding op deelthema I.2

Intrekking doctorstitel niet mogelijk bij later wangedrag

In geval "culpa" van een bewust frauderende promovendus zou worden geconstateerd, is het wenselijk dat bestuurders sanctiemaatregelen treffen. Intrekking door universiteiten van de doctorsgraad op basis van een frauduleus proefschrift (bijvoorbeeld plagiaat) is reeds mogelijk op grond van de Algemene wet bestuursrecht (Awb). De graadverlening door een College voor Promoties is te beschouwen als een besluit in de zin van de Awb dat kan worden herroepen.

Wettelijk is het in Nederland momenteel echter niet mogelijk om de verleende doctorstitel in te trekken als iemand na de promotie pas later in zijn wetenschappelijke carrière ernstig wetenschappelijk wangedrag gaat vertonen. In de gesprekken die de inspectie voerde bleken er zeer tegengestelde meningen te bestaan over de vraag of het wettelijk mogelijk zou moeten worden gemaakt in dat geval de verleende doctorsgraad weer in te kunnen trekken. Daartoe zou de WHW moeten worden aangepast.

De VSNU heeft de minister van OCW geadviseerd om daartoe geen wettelijke regeling te treffen.^{16 17} Het middel zou erger zijn dan de kwaal. Het roept mogelijk alleen maar discussie op. Toch vindt een deel van de deskundigen dit volstrekt onacceptabel, uit oogpunt van bescherming van de maatschappij en van behoud van vertrouwen in de wetenschap. Immers, wetenschappers die ernstig in de fout gaan, kunnen tot op heden gewoon blijven zitten of elders terugkeren in de wetenschap. Sommigen stellen dat men tot strafvervolgning zou moeten kunnen overgaan als:

- publieke middelen zijn verknoeid en;
- wetenschappelijke schade is toegebracht (bijvoorbeeld als het vertrouwen in de wetenschap ernstig is ondermijnd of carrières van (jonge) medeonderzoekers ernstig zijn geschaad).

Het is strijdig met ons rechtsgevoel dat een ernstige wetenschappelijke fraudeur vrijuit zou gaan. Het is hard nodig, zo wordt soms gesteld, dat dergelijke wetenschappers in Nederland kunnen worden veroordeeld.

Internationale precedentes

Temeer daar het intrekken van de doctorsgraad internationaal, zoals in Duitsland, wel tot de wettelijke mogelijkheden behoort. In de affaire met de wetenschapsfraudeur J.H. Schön is dit daadwerkelijk toegepast (i.c. in de deelstaat Baden-Wuerttemberg). Ook in hoger beroep bleef deze uitspraak gehandhaafd. Er zijn dus precedentes.

Zware procedure

Willen we dit voor Nederland regelen, dan zou het wel om een zeer zware procedure moeten gaan; alleen zeer zwaarwegende wetenschappelijke redenen zouden de doorslag moeten geven. Natuurlijk roept dit nog nader te bestuderen uitwerkingsvragen op. In eerste instantie lijkt het College voor Promoties van de betreffende universiteit een taak te hebben om de procedure inwerking te zetten.

¹⁶ Brief van de VSNU aan de minister van OCW, d.d. 18 februari 2013, kenmerk VSNU 13/027 U (onderwerp: Wettelijke mogelijkheid tot het intrekken van de graad van doctor).

¹⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 2012-2013, 31 228 (betreft: reactie op het eindrapport van de commissie Levelt, d.d. 26 februari 2013).

Uiteindelijk zou mogelijk de minister het besluit tot intrekking van de graad moeten nemen.

Stappen door de beroepsgroep

We kennen in Nederland de Wet BIG die in de gezondheidszorg bescherming van titels en beroepen biedt, bijvoorbeeld als het gaat om een psychotherapeut. Een centrale registratie van titels zou in andere disciplines waarschijnlijk te ver gaan. Het medisch tuchtrecht dient om het vertrouwen in de beroepsgroep te handhaven.^{1 8}

Gesprekspartners nemen waar dat de beroepsgroep van sociaal psychologen nu zelf stappen zet om de onderzoekscultuur te verbeteren. Desondanks kan volgens sommigen het sanctioneren van ernstige fraudeurs niet enkel aan de beroepsgroep worden overgelaten.

Geen 'culpa':

De onderzoekscommissies in de Stapel-affaire hebben geconcludeerd dat geen sprake was van 'culpa' bij de promovendi. Er was geen twijfel over de wetenschappelijke integriteit van de betrokken promovendi en evenmin over hun onderzoeksvaardigheden. Er was sprake van een te onevenwichtige machtsverhouding en misbruik van macht door Stapel; dit kon de promovendi niet worden verweten.

Betrokken bestuurders hebben daarop besloten dat de promoti hun doctorsgraad mochten behouden. Sommigen zijn door hun universiteit in de gelegenheid gesteld de aan hun promotieonderzoek toegebrachte schade te herstellen. Helaas hebben ook enkele gedupeerden zich genoodzaakt gezien uit de wetenschap te stappen; de fraude van hun promotor betekent het einde van hun wetenschappelijke carrière.

Onderzoekscommissies hebben hun conclusies en adviezen nauw afgestemd en rectores hun bestuurlijk handelen. Geconstateerd mag worden dat die coördinatie in de fraudebestrijding een landelijke voorbeeldwerking heeft gehad. De gezamenlijke aanpak kan worden gekarakteriseerd als normstellend voor het onderzoek naar wetenschapsfraude.

1.2.2 Weergave discussie rondetafel I.2

- *Waarom is het wenselijk of onwenselijk om de wettelijke mogelijkheid te hebben om de doctorsgraad weer in te kunnen trekken bij ernstig wetenschappelijk wangedrag na de promotie?*

Volgens de discussianten is het zonder afzonderlijke wettelijke basis in de WHW momenteel niet mogelijk om de eenmaal verleende doctorsgraad in te trekken. Het is volgens vrijwel alle discussianten ook niet wenselijk. Consequenties van wangedrag voor de doctorstitel moeten worden gebaseerd op de constatering van wangedrag in de fase van het promotieonderzoek en in het uiteindelijke proefschrift. Men moet onderscheid maken tussen het intrekken van de doctorsgraad en een beroepsverbod door de beroepsgroep.

^{1 8} Zie het bericht in de NRC van 23 oktober 2013 over een tandarts die voor het leven uit zijn functie is gezet. Hij is zo vaak in de fout gegaan dat het Regionaal Tuchtcollege voor de Gezondheidszorg in Groningen heeft besloten hem te schrappen uit het BIG-register. Tegen de tandarts (.....) waren klachten ingediend over foute behandeling, ondeugdelijke dossiervoering en brute bejegening van patiënten.

1.3 Conclusies van de inspectie m.b.t. thema I

Op basis van haar onderzoek en de rondetafeldiscussie concludeert de inspectie het volgende ten aanzien van thema I.

1. *Wetenschappelijke integriteit nabij promovendi*

Het héle wetenschapsgebeuren is voor de inspectietaak te groot, maar de inspectie rekent het wel tot haar wettelijke taak om er op toe te zien dat de graadverlening zorgvuldig gebeurt. In de fraudeaffaires zijn ook veel promovendi beschadigd; de inspectie wil ook een goede borging voor deze groep.

Volgens de inspectie is versterking op de volgende punten nodig.

- a. Versterking van wetenschappelijke opleidingen voor een betere equipering van promovendi is nodig. Wetenschappelijke integriteit dient thematisch zo vroeg en zo breed mogelijk in de wetenschappelijke opleidingen te worden geïntegreerd.
- b. Verbetering van de weerbaarheid en bescherming van promovendi is eveneens nodig. Een kritische houding van promovendi ten aanzien van het promotieonderzoek is van groot belang. Buitenlandse studenten verdienen extra aandacht vanwege aanzienlijke cultuurverschillen. Verder is aandacht nodig voor de relatie tussen promovendus en promotor, met een wenselijke verbreding van de begeleidende staf. Integriteit vergt een aanpak binnen de gehele organisatie, onder meer in termen van een integriteitsbeleid, een open, maar ook controlerende werkomgeving (plagiaatcheck) en afdoende rechtsbescherming van promovendi.
- c. Versterking van de peer review is tot slot ook van belang. Tijdens het proces van peer review zouden betrokkenen alert moeten zijn op eventuele perverse prikkels in het systeem. De druk tot publiceren is overigens niet bij elke faculteit/discipline even hoog. Daarbij vormen publicaties van promovendi met coauteurs, zeker wanneer het hier promotores betreft, een issue wat betreft de vraag of een promovendus zelfstandig in staat is tot de wetenschapsbeoefening.

Naar de mening van de inspectie moet voorts de totale wetenschapsbeoefening goed geborgd worden, zoals door middel van een beveiligde dataopslag. Verder is verheldering nodig van de vraag waaraan promotietrajecten moeten voldoen (de eindtermen). Promotiereglementen verschillen op het punt van de beoordelingscriteria nog veel van elkaar. Wat dit betreft is meer uniformering mogelijk. Universiteiten kunnen nog verduidelijken hoe ze omgaan met de 'Netherlands Qualification Framework', vastgesteld door het ministerie van OCW. Promotiereglementen kunnen wat betreft wetenschappelijke integriteit nog worden versterkt (zie bijvoorbeeld de 'good practice' notitie van de inspectie uit 2012).

2. *Is aanscherping van wet- en regelgeving wenselijk?*

In eerste instantie gaat het in stelseltoezicht niet om aanscherping van wet- en regelgeving, maar om het geven van een impuls aan bestuurlijke partijen om het stelsel te verbeteren.

De inspectie is van opvatting dat ook aanscherping van wet- en regelgeving om de wettelijke mogelijkheid te hebben om de doctorsgraad weer in te kunnen trekken bij ernstig wetenschappelijk wangedrag na de promotie onwenselijk is.

Natuurlijk kunnen eventuele gedupeerden om bemiddeling van de universiteit vragen of de gang naar de rechter maken, maar een actieve rol van de beroepsgroep kan ook helpen dergelijke schade bij incidenten te voorkomen en te beperken.

2 Thema II Kwaliteitsborging van promotietrajecten en promoties in een veelsoortig stelsel

2.1 Deelthema II.1 Borging van kwaliteit bij diversiteit

2.1.1 Inleiding op deelthema II.1

Borging van een gelijkwaardig eindniveau

In studiejaar 2011/2012 werden 4040 promoties gerealiseerd.^{1 9 2 0}

Het Nederlandse stelsel wordt gekenmerkt door een veelsoortigheid aan promovendi (uit binnen- en buitenland), met onder meer:

- werknemer-promovendi (onder andere aio's met een tijdelijk dienstverband)
- promovendi op basis van een financiële overeenkomst met NWO;
- bursalen (promotiestudenten uit binnen- en buitenland);
- buitenpromovendi (bijvoorbeeld werknemers uit bedrijven, maar ook docenten met een promotiebeurs en gepensioneerden).

(zie ook het overzicht op de website www.vsnu.nl).

Deze grote diversiteit is al een gegeven en neemt door de internationalisering alleen maar toe. Als land staan wij voor de keuze of wij het promotiestelsel schoolser en uniformer willen maken of dat wij deze diversiteit juist willen koesteren.

Risico's voor kwaliteitsborging

Die grote verscheidenheid in het stelsel brengt ook risico's voor de kwaliteitsborging met zich mee. Het stelt hogere eisen aan:

- de kwaliteitszorg door universiteiten (c.q. graduate schools),
- de beoordelende rol van de promotiecommissies en decanen (zie eerder).

Graduate schools

Graduate Schools bieden, na werving en selectie, een opleidings- en begeleidingsstructuur. Door de gezamenlijke inbedding biedt deze setting kansen voor de aansluiting tussen researchmasters en promotietrajecten.

Graduate schools bevorderen in principe de kwaliteit, maar maken het stelsel tegelijkertijd schoolser en uniformer.

De researchmasters hebben een voorgeschreven studielast van 120 ECTS; het opleidingsdeel van het promotietraject is daarentegen vooral maatwerk (maar lijkt gemiddeld op circa 20 ECTS uit te komen gedurende een vierjarig traject). Soms volgen researchmasterstudenten en promovendi dezelfde vakken en colloquia, waarbij er aan verschillende groepen verschillende eisen kunnen worden gesteld. Promovendi hebben in het kader van hun maatwerktraject nodig:

- specialistische cursussen in hun vakgebied bij landelijke onderzoeksscholen;
- onderwijs in 'transferable skills', zoals een extra vak Wetenschapsfilosofie of Engelse schrijfvaardigheid.
- een beroepsoriëntatie. De realiteit vraagt om een grotere investering in een voorsorteertraject om de transfer naar de arbeidsmarkt (waaronder het bedrijfsleven) te verbeteren.

^{1 9} Zie de link naar het CBS:

<http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=71247NED&D1=0&D2=a&D3=0&D4=a&VW=T>

^{2 0} Zie voor de trend in aantallen promoties <http://www.cbs.nl/nl->

NL/menu/methoden/dataverzameling/onderzoeksbeschrijving-promoties-onderwijs-art.htm

Er zijn volgens opgave van de NVAO momenteel ongeveer 120 geaccrediteerde researchmasters in Nederland. Het gaat naar schatting om een instroom van meer dan 1000 studenten per jaar; dat is ongeveer 4% van het totaal aantal masterstudenten.^{2 1 2 2}

Werving, selectie en begeleiding van promovendi zouden nog verder moeten verbeteren. Een verplicht opleidings- en begeleidingsplan is wenselijk voor alle promovendi. Verbetering van het promotierendement voor alle groepen promovendi en transparantie daarover verdienen eveneens nog aandacht.

(zie de recente cijfers VSNU over werknemer-promovendi 2011 op

http://www.vsnunl/f_c_promovendi.html

Werknemer-promovendi

De arbeidsrelatie moet men durven onderscheiden van de promotierelatie. Daartussen zit een spanningsveld. Enerzijds moet zijn voldaan aan de arbeidsrechtelijke voorwaarden en controles, anderzijds moet voor een goede beoordeling zijn voldaan aan inhoudelijke vorderingen tijdens een promotietraject.

Het stelsel vertoont diversiteit in de mate waarin werknemer-promovendi onderwijs moeten geven en onderwijs moeten volgen, evenals de mate waarin ze worden voorbereid op de arbeidsmarkt elders.

Het varieert in de praktijk sterk hoeveel onderwijs aio's moeten geven; de CAO stelt het maximum op 25% van de aanstelling.^{2 3} Het valt PNN op dat het behalen van de Basis Kwalificatie Onderwijs (BKO) – een zwaar traject – soms vrijwillig is, soms verplicht. PNN juicht het toe dat de onderwijstaak onderdeel is van het promotietraject, want die draagt bij aan inzetbaarheid in de vervolgcarière.

Promotiestudenten (bursalen)

De verschillen in status van promovendi (bursalen versus niet-bursalen) in het stelsel, vaak samenvallend met disciplineverschillen, brengt onbegrip met zich mee.

Voorstanders van het bursalensysteem hanteren zoal de volgende argumenten:

- Als bursalen naar eigen land terugkeren en nooit een beroep zullen doen op de Nederlandse sociale zekerheid, waarom dan wel sociale premies betalen?
- Als een promotietraject niet gaat lukken dan moet je dat als hoogleraar duidelijk kunnen zeggen. Een wetenschappelijke aanstelling, ook al is die tijdelijk, vormt hiervoor een belemmering.

De meeste promovendi zijn tot nu toe altijd aangesteld als werknemer-promovendi volgens de CAO Nederlandse Universiteiten. Universiteiten houden er in bepaalde disciplines (vooral in de economie en de natuurwetenschappen) terdege rekening mee dat ze concurrerend moet blijven ten opzichte van het bedrijfsleven. Hoe houden we het promotiestelsel voor talentvolle studenten aantrekkelijk?

Na de uitspraak van het Hof in Leeuwarden kan in de status verandering komen. In de gerechtelijke uitspraak in de zaak tussen de RUG versus AbvaKabo (die het proces aanspande namens zichzelf en een groep beurspromovendi) voerde de rechter als belangrijkste argument aan om de RUG in het gelijk te stellen:

^{2 1} Zie het rapport NVAO (2011). *Peaks in sight. Research master review*. Den Haag: NVAO
http://www.nvao.net/page/downloads/Rapport_Peaks_in_sight-Research_Master_Review_2011.pdf

^{2 2} De bètawetenschappen beschouwen hun tweejarige master per definitie als een researchmaster.

^{2 3} Onderzoek van het Rathenau Instituut (2005) kwam uit op een gemiddelde van 20% onder promovendi (aio's). In 2013 vindt opnieuw onderzoek plaats.

“Er is geen sprake van een gezagsverhouding in het kader van een arbeidsovereenkomst (in de zin van art. 7:610 BW).”^{2 4 2 5}
Promotiestudenten hebben dus geen “baas”. Voor Nederlandse universiteiten blijft een overeenkomst met een bursaal een ingewikkeld vraagstuk.

Nadat de minister van OCW het plan tot introductie van de promotiestudent uit het wetsvoorstel Kwaliteit in Verscheidenheid had geschrapt naar aanleiding van een kritisch advies van de Raad van State, wordt er in de komende periode op grond van een Amvb eerst een experiment met promotiestudenten uitgevoerd.

Bescherming buitenpromovendi

Buitenpromovendi worden door universiteiten niet erg gewaardeerd, zo luidt de stelling van sommigen. Buitenpromovendi worden belemmerd door verschooling in klasjes van graduate schools en ‘fees’. Maar hun proefschriften, geschreven vanuit de beroepspraktijk, hebben veelal een hoge maatschappelijke waarde voor de Nederlandse samenleving. Daarom gaan er stemmen op om de buitenpromovendi beter te beschermen.

In het kader van de prestatieafspraken met OCW spannen hogescholen zich in om meer gepromoveerden in dienst te hebben. Een recent groeiende groep zijn de promotiebeurzen voor HBO-docenten. Zij worden vaak maar 2 dagen per week vrijgesteld voor hun promotie-onderzoek, naast hun onderwijsgevende taak. Incidenteel vangt de inspectie het zorgelijke geluid op dat uit deze trajecten vaker ondermaatse proefschriften zouden resulteren. De vraag rijst of het hier om een adequaat (toereikend) subsidie-instrument gaat.

Diversiteit in duur van het promotietraject

De duur van het totale traject, varieert niet alleen nationaal, maar ook internationaal.^{2 6 2 7} De diversiteit in de duur van promotietrajecten neemt hier toe. Graduate Schools gaan steeds vaker over, met name in de alfa- en gammawetenschappen, van vierjarige op driejarige promotietrajecten volgend op een tweejarige researchmasteropleiding waarin al relatief veel aandacht wordt geschonken aan methoden en technieken. Is dit wel een goede ontwikkeling voor behoud van kwaliteit? We zien dat graduate schools hier strategisch op inspelen, hetgeen efficiency oplevert door bijvoorbeeld contaminatie in het opleidingsprogramma.

2 4 “Samenvattend is het hof van oordeel dat de bedoeling van zowel RUG als geïntimeerden [...] was gericht op het aangaan van een verbintenis waarbij eerstgenoemde partij zich verplicht tot een zo goed mogelijke begeleiding van de promotiestudent/bursaal bij de uitvoering van zijn wetenschappelijke onderzoek en het schrijven van zijn proefschrift en dat laatstgenoemde zich ertoe heeft verbonden zich naar beste weten en kunnen in te zetten voor het bewerkstelligen van een academische promotie, en dat deze verbintenissen over en weer conform de partijbedoeling zijn uitgevoerd. In de feitelijke omstandigheden van de geïntimeerden [...] ziet het hof [...] geen grond voor het oordeel dat tussen RUG en geïntimeerden [...] de voor een arbeidsovereenkomst kenmerkende gezagsrelatie bestaat.” (zie <http://uitspraken.rechtspraak.nl> ECLI:NL:GHARL:2013:BZ8365)

2 5 De RUG maakt in haar verweer onderscheid tussen Nederlandse promotiestudenten en buitenlandse bursalen.

- De promotiestudent heeft het recht van dezelfde faciliteiten gebruik te maken als de RUG-student in de zin van de WHW.
- De RUG kent een model Regeling Promotie-opleiding RUG en een Regeling Beurs Nederlandse Promotiestudenten RUG (van kracht sinds 1 januari 2006; beursbedrag per maand op die datum 2155 euro); promotiestudenten staan aan de universiteit geregistreerd voor het volgen van de promotieopleiding.
- De RUG kent daarnaast een model-overeenkomst inzake promotie-opleiding voor buitenlandse studenten (d.d. augustus 2008). Er is een overeenkomst getekend inzake de promotie-opleiding (beursbedrag per maand op die datum 1583 euro).

2 6 In de Angelsaksische landen volgt het promotietraject veelal al direct na de vierjarige bacheloropleiding. De bètepromovendus heeft in Nederland een basis van 5 jaar (driejarige bachelor en tweejarige master), terwijl dit in Amerika vier jaar is (waarbij de bachelor breder is dan bij ons).

2 7 Het Nederlandse systeem van graduate schools is redelijk uniform, in de Verenigde Staten bestaan er grotere verschillen tussen de schools. De State Schools in Californië zijn voor wat betreft financiering en niveau het meest vergelijkbaar met de Nederlandse situatie (samenwerkingsverband met de Universiteit Utrecht).

Bij de diversiteit in de duur van promotietrajecten springen disciplineverschillen in het oog. In de medische wetenschappen is een promotie na 2 jaar al acceptabel, want die is essentieel voor toetreding tot een maatschap.

Maar met name in de bètawetenschappen wordt sterk betwist of een korter dan vier jaar durend promotietraject tot net zulke goede resultaten kan leiden.

Onder meer worden de volgende argumenten tegen verkorting van de duur van promotietrajecten (nominaal 4 jaar, maar in de praktijk vaak langer) genoemd:

- Het relatief hoge kwaliteitsniveau van het Nederlandse proefschrift, ook internationaal gezien, is volgens velen te danken aan de vierjarige duur van de promotietrajecten. Pas in het vierde jaar kunnen aio's veel publiceren; dan is het oogsttijd.
- Deze ontwikkeling wordt teveel vanuit het oogpunt van de financiering van promotietrajecten ingezet (promotiepremie; nationale en internationale subsidieprogramma's kennen veelal een driejarige looptijd).^{2 8 2 9}

De grote diversiteit in het Nederlandse stelsel in status van promovendi evenals duur en programma van promotietrajecten maakt de borging om het gewenste, gelijkwaardige eindniveau te bereiken, cruciaal.

De uitdaging is om alle promovendi in het stelsel naar een gelijkwaardig en hoog eindniveau te begeleiden. Het is van essentieel belang dat de promotie (het examen), als kwaliteitstoets aan het eind blijft staan en borgt dat de promovendus aan de voorwaarden voldoet voor verwerving van de graad "doctor".

2.1.2 Weergave discussie rondetafel II.1

- *Hoe kan de kwaliteit van de diverse promotietrajecten en het gewenste gelijkwaardige eindniveau (het examen) op de beste wijze worden geborgd?*
- *Onder welke voorwaarden kan men van vier naar drie jaar teruggaan?*
- *Waarom zijn de disciplineverschillen in promotietrajecten zo groot? Is er toch een gemeenschappelijke borging te formuleren?*

Verdringingseffect

Promotiestudenten krijgen een beurs in plaats van salaris. Ze gaan dan minder verdienen (bij promotiestudenten in Groningen is dat ca. € 500 minder per maand). Het PNN heeft op 2 december 2013 een position paper gepubliceerd over het experiment met promotiestudenten. PNN is van mening dat de ontwikkeling naar promotiestudenten het minder aantrekkelijk maakt om promotietrajecten in te gaan en dat dit uiteindelijk ten koste zal gaan van de kwaliteit van promoties. Het PNN maakt zich zorgen over het verdringingseffect (i.r.t. de arbeidsmarkt). De grootste talenten hebben de beste opties. De doelstelling om het aantal promotiestudenten te verhogen (een goedkopere oplossing voor de universiteiten) zal ten koste kunnen gaan van de begeleiding, omdat de aandacht bij een gelijkblijvend aantal promotoren over meer promovendi moet worden verdeeld.

^{2 8} Bronverwijzing open brief in de Universiteitskrant van de RUG: *Promotie is geen stage.*, d.d. 8 maart 2012.

^{2 9} Dat Nederland het met steeds minder overheids gelden voor onderzoek internationaal toch goed doet, schrijft NWO met name toe aan een goede balans tussen 1^e en 2^e geldstroom en aan het functioneren van de 2^e geldstroom die in concurrentie wordt toegeedeeld. Kennelijk kent ons systeem goed werkende financiële verdeelmechanismen. NWO financiert Graduate Programmes.

<http://www.nwo.nl/actueel/nieuws/2013/ruim-veertien-miljoen-voor-achttien-onderzoeksscholen.html>

<http://www.nwo.nl/onderzoek-en-resultaten/programmas/graduate+programme>

Onder invloed van de bezuinigingen ziet NWO zich echter genoodzaakt prioriteit te geven aan onderzoek ná de promotie. Toptalent en Mozaïek, voorheen toegekende promotiebeurzen, zijn gesneuveld. Het graduate programme wordt geleidelijk afgebouwd. (zie ook het Jaarverslag over 2011 van NWO, p. 17)

Mogelijk verlies van concurrentiekracht

Volgens sommige discussianten valt de diversiteit in promotietrajecten in het Nederlandse stelsel wel mee, en is die goed te managen voor universiteiten. Er zijn duidelijke voorstanders van het bestaande AIO-stelsel (dus promovendi in een werknemersrelatie). We moeten voorzichtig omgaan met het AIO-stelsel; een Nederlands 'asset'. Niet voor niets is het AIO-stelsel er gekomen. Door de invoering van de promotiestudent zal de concurrentiekracht van het AIO-stelsel met het buitenland wegvallen. Promotiestudenten in het buitenland mogen niet publiceren. De essentie van een AIO-promotietraject is dat ook onderwijs wordt verzorgd door promovendi. In dit traject wordt de promovendus voorbereid op een mogelijke academische carrière. In het stelsel van promotiestudenten (die immers onderwijs zullen krijgen) is dat niet het geval. Een experiment met promotiestudenten moet echter wel mogelijk zijn.

Niet iedereen is ervan overtuigd dat het aantal promovendi zal toenemen met de invoering van de promotiestudent. Studenten zullen meer gaan nadenken over een vervolgcarrière en elders emplooi gaan vinden. Het AIO-stelsel met de werknemersrelatie levert promovendi een maatschappelijke status op en dat maakt het traject voor hen aantrekkelijker. Het enkel invoeren van promotiestudenten omdat het goedkoper is, is voor deze discussianten niet acceptabel. De AIO-status geeft rechten, maar ook plichten. Het dwingt de werkgever om de promovendus serieus te nemen in de begeleiding, bijvoorbeeld door middel van functioneringsgesprekken gaandeweg het promotietraject. Na 1 jaar moet er een "go" beslissing vallen. Ook buitenlandse promovendi kunnen overigens gewoon in dienst worden genomen.

Internationale vergelijkbaarheid verbeteren

Voorstanders van de promovendus als promotiestudent brengen in dat dit een internationaal gebruikelijke gedragslijn is. Het AIO-stelsel (de werknemersrelatie) is een lijn die alleen in Nederland wordt gevolgd. Nederland is daarmee weliswaar aantrekkelijk voor talenten, maar ook uitzonderlijk. Tevens betekent dit dat de (ook gewenste) andere beweging, de mobiliteit richting het buitenland, niet wordt gemaakt. Het is ook noodzakelijk om mogelijke alternatieven te overwegen ten behoeve van de internationale vergelijkbaarheid. Promovendi nemen overigens waar dat er internationaal, bijvoorbeeld in Frankrijk, Duitsland en Zweden, juist steeds vaker sprake is van het aanstellen van promovendi in een werknemersrelatie. Aan een bepaalde universiteit vormen beurspromovendi nu ca. 60% van het totale aantal promovendi. Deze promovendi hebben de feitelijke status van promotiestudent (dus met een beurs). Met hetzelfde geld kunnen meer promovendi instromen. Maar het AIO-stelsel moet daarnaast blijven bestaan.

Borging van kwaliteit

Diversiteit in het stelsel moet ten principale niet ter discussie staan, bij kwaliteitsmaatstaven die voor iedereen gelijk zijn. De kwaliteit van promotietrajecten bij de gegeven diversiteit kan volgens sommigen het beste worden geborgd door:

- de promovendi beter op te leiden (zie thema I).
- goede hoogleraren te benoemen;
- de betrokkenheid van de hoogleraren bij het promotietraject te vergroten;
- voorzichtig te zijn met hoogleraarsbenoeringen in deeltijd (i.c. bijzonder hoogleraren);

- de "promotiebonus" (d.w.z. de financiële bijdrage die de universiteit krijgt op basis van het aantal promoties) niet te laag in de organisatie te laten neerslaan (want in dat geval zou het een perverse prikkel zijn), maar de verdeling ervan hoog in de organisatie te beleggen;
- de "promotiebonus" op een onzichtbaar niveau in de financiering van het onderzoek te beleggen; we moeten een situatie voorkomen dat de promotiebonus wordt ingeboekt en dat vervolgens wordt aangegeven dat "de promotie nu maar moet plaatsvinden".

Begeleidingscapaciteit

Is de borging van de kwaliteit van de begeleiding bij een forse stijging van het aantal promotiestudenten nog goed te realiseren?

Universiteiten beamen dat de zorg hierover ter harte moet worden genomen. Maar zolang men kan aantonen dat er voldoende begeleidingscapaciteit is, is dit aantal geen probleem. Aandachtspunt in promotietrajecten is ervoor te zorgen dat het aantal promovendi dat maximaal per hoogleraar kan worden begeleid, niet wordt overschreden.

De vraag is ook wie de practica van studenten nu gaan begeleiden: momenteel doen veel promovendi dat. In het geval van het begeleiden van de practica kan de begeleiding ook door (promotie)studentassistenten worden uitgevoerd, wat nu ook al veel gebeurt.

Instroom in promotietrajecten niet enkel vanuit researchmasters

Een driejarig promotietraject kan gerechtvaardigd zijn in aansluiting op een researchmaster, maar de instroom in promotietrajecten moet niet enkel vanuit de researchmaster plaatsvinden: in dat geval worden bijvoorbeeld studenten die twee verschillende masters doen geweerd en dat is niet wenselijk.

Tweejarige trajecten in de medische wetenschap

In medische kring zijn die inmiddels onderwerp van discussie. De VSNU heeft toegezegd een position paper te publiceren. Voor het PNN en de KNAW zijn deze relatief korte trajecten eveneens een issue. We zouden moeten stoppen met te lichte promoties, enkel om te kunnen worden toegelaten tot de medische specialismen.

Promovendivolgsysteem

Promovendi vragen om meer aandacht voor een goed promovendivolgsysteem dat breed en zorgvuldig wordt ingevoerd. De systemen die nu worden gehanteerd zijn vrij divers; veelal wordt gebruik gemaakt van Hora Est.

Beroepsoriëntatie

In promotietrajecten zou er ook meer aandacht moeten komen (door middel van cursussen) voor een carrière gericht op maatschappelijke functies, dus buiten het wetenschappelijk onderzoek.

De beroepsoriëntatie wordt aan een bepaalde graduate school uitgevoerd door middel van de studentcouncil: op oriëntatiedagen worden studenten in de vorm van workshops begeleid in het opstellen van een individueel Job Market paper. Hiermee presenteren de PhD's zich vervolgens bij diverse universiteiten voor een academische carrière of een carrière buiten de wetenschap. Dit lijkt een goede tip voor de begeleiding van promovendi.

2.2 Deelthema II.2 Externe kwaliteitsbeoordeling

2.2.1 Inleiding op deelthema II.2

Verschillende externe borgingsmechanismen

In de Nederlandse graduate schools worden researchmasters en promotietrajecten tegenwoordig samen ingebed, maar de procedures verschillen zeer. Graduate Schools hebben te maken met verschillende externe borgingsmechanismen:

- NVAO voor de masters,
- het Standard Evaluation Protocol – SEP - voor promotieonderzoek,
- ECOS ^{3 0} voor de erkenning van de landelijke onderzoekscholen.

Zou het stelsel in dit opzicht efficiënter kunnen worden ingericht?

Op basis van internationale bijeenkomsten ^{3 1}, heeft de inspectie een beeld gekregen van de diversiteit in borging van promotietrajecten ('third cycle') in Europese landen.

Internationaal (bijvoorbeeld in Engeland, in tegenstelling tot Duitsland overigens) kiest men vaak voor onderbrenging bij het accreditatieorgaan en is de standaardisering hoog. Maar de huidige praktijk met een hoge kwaliteit van de Nederlandse proefschriften laat zien dat dit niet noodzakelijk is; de Engelse proefschriften halen ons niveau niet. In Engeland is de promovendus de oudste categorie student; in Duitsland de jongste categorie onderzoeker. Gesprekspartners beamen dat de derde fase internationaal zeer verschillend wordt gepositioneerd.

In het verlengde van het dilemma tussen uniformering en veelzijdigheid is de vraag relevant hoe de externe beoordeling van de kwaliteit van promotietrajecten in het Nederlandse stelsel het beste kan worden geborgd.

Het volgende dilemma dient zich aan voor het Nederlandse stelsel: kan deze externe borging het beste worden ondergebracht bij:

- de procedure volgens het SEP waarmee de internationale onderzoeksvisitatiecommissies de kwaliteit van het onderzoek beoordelen of
- onder het accreditatiestelsel (NVAO). ^{3 2}

a. Wat pleit vóór optie 1 (grotere rol SEP)?

Accent ligt op promotieonderzoek

Aangezien een promotietraject hoofdzakelijk bestaat uit promotieonderzoek, is er veel voor te zeggen om de beoordeling hiervan mee te nemen in de reguliere onderzoeksvisitatie met behulp van het SEP. De borging door middel van het SEP, onderschreven door de VSNU, de KNAW en NWO, vindt eenmaal per zes jaar plaats. In dit verband kan tevens gerefereerd worden aan recent uitgebrachte KNAW-adviezen met betrekking tot kwaliteitsbeoordeling van wetenschappelijk onderzoek aan de hand van kwaliteitsindicatoren per discipline. ^{3 3 3 4 3 5}

^{3 0} Erkenningscommissie Landelijke Onderzoekscholen.

^{3 1} Zie het verslag van de Zesde Jaarvergadering over Doctoral Education, georganiseerd door de Council for Doctoral Education van de European University Association, juni 2013 te Warschau.
<http://www.eua.be/events/past/2013/EUA-CDE-Annual-Meeting-2013/Presentations.aspx>

^{3 2} Dit vraagstuk kwam ook aan de orde tijdens het door de VSNU georganiseerde symposium over promoveren (15 mei 2013).

^{3 3} KNAW-Advies Raad voor Technische Wetenschappen, Wiskunde en Informatica, Natuur- en Sterrenkunde en Scheikunde (april 2011, tweede druk). *Kwaliteitsbeoordeling in de ontwerpende en construerende disciplines. Een systematisch kader. Advies.* Amsterdam: KNAW.

^{3 4} KNAW-Commissie 'Kwaliteitsindicatoren Geesteswetenschappen' (mei 2011). *Kwaliteitsindicatoren voor onderzoek in de Geesteswetenschappen. Advies. Interim-rapport.* Amsterdam: KNAW.

^{3 5} KNAW-Commissie 'Kwaliteitsindicatoren sociale wetenschappen' (maart 2013). *Naar een raamwerk voor de kwaliteitsbeoordeling van sociaalwetenschappelijk onderzoek. Advies.* Amsterdam: KNAW.

Meer aandacht in SEP voor begeleiding en promotie-onderwijs

Het SEP (2009-2015) dat momenteel wordt geëvalueerd, zou daartoe in de herziene versie uitgebreid moeten worden met een apart onderdeel voor aspecten die de kwaliteit van de promotietrajecten integraal in beeld brengen, namelijk 'supervision' en 'doctoral education programme'.

Als in de onderzoeksvisitatierapporten de beoordelingen transparant en vergelijkbaar met andere beoordelingen voor iedereen te vinden zijn op de sites van de universiteiten, geven die de inspectie voldoende inzicht in de kwaliteit van het stelsel. Wanneer er in het nieuwe SEP meer oog komt voor de kwaliteitsborging van promotietrajecten en promoties zouden de CvB's die de commissies samenstellen, niet alleen inhoudelijke topdeskundigen moeten benoemen, maar ook leden met meer onderwijskundige kennis.

b. Wat pleit vóór optie 2 (grotere rol NVAO)?

Accent ligt op aansluiting researchmaster- en promotieopleiding

De wenselijke aansluiting tussen researchmaster (tweede fase wetenschappelijk onderwijs) en promotietraject (derde fase wetenschappelijk onderwijs) pleit voor deze tweede optie met een grotere rol voor de NVAO.

De NVAO hanteert een apart "Beoordelingskader onderzoeksmasters" (22 november 2011, zie www.nvao.net). Net zoals voor de reguliere wo-masters kent het accreditatiestelsel voor de researchmasters in beginsel zes beoordelingskaders: de instellingstoets kwaliteitszorg (ITK), de beperkte opleidingsbeoordeling, de uitgebreide opleidingsbeoordeling, de beperkte TNO, de uitgebreide TNO en een beoordelingskader voor een bijzonder kenmerk.

De researchmaster dient zich te onderscheiden van de reguliere wo-master. De KNAW, gehoord de NVAO, formeert commissies voor de beoordeling van de aanvragen tot een researchmaster. De NVAO stelt specifieke eisen aan het programma van een researchmaster. Het beoogde eindniveau van de opleiding biedt aansluiting op trajecten die opleiden tot het verkrijgen van de doctorsgraad, en op functies waarin onderzoeksvaardigheden en -ervaring vereist zijn, die uitgaan boven hetgeen op grond van de gebruikelijke koppeling met onderzoek in wetenschappelijk onderwijs mag worden verwacht. Het onderzoeks karakter van het programma moet aantoonbaar zijn. Bovendien wordt gelet op de academische context van de opleiding. De betrokken onderzoeksgroepen dienen van zeer goed tot uitstekend niveau te zijn. De NVAO neemt bij de beoordeling van een onderzoeksgroep het SEP mee. (zie het overzicht met zeven punten waarop de researchmaster zich dient te onderscheiden van de reguliere wo-master, pag. 5 van het beoordelingskader van de NVAO). Bij accreditatie van de researchmaster stelt de NVAO eisen aan de samenhang in het programma, maar promotietrajecten zijn vaak individuele maatwerktrajecten.

Instellingstoets Kwaliteitszorg

De graduate school is als organisatie-eenheid verantwoordelijk voor:

- algemene cursussen ('transferable skills');
- de kwaliteit van de begeleiding (zoals een tweede begeleider, een vertrouwenspersoon, een werkplek);
- specifieke zaken (zoals faciliteiten voor scholing elders);
- een systeem van registratie van (idealiter alle) promovendi
- medezeggenschap en interne kwaliteitszorg (o.a. een doctorate board).

Een commissie zou de kwaliteit van graduate schools moeten beoordelen. Dit zou vloeiend kunnen samenvallen met de Instellingstoets Kwaliteitszorg (ITK). Vanuit dit perspectief worden de promotietrajecten in graduate schools in de eerste plaats gezien als opleidingen. Om die reden is er een rol voor de NVAO/KNAW weggelegd bij de externe kwaliteitsborging van promotietrajecten. In een ITK kan worden meegenomen of een universiteit zijn generieke promotiebeleid op orde heeft. Dit lijkt vrij eenvoudig.

Wel blijkt uit de evaluatie van het accreditatiestelsel dat de procedure voor een ITK op dit moment nog veel administratieve lasten voor de universiteiten met zich meebrengt; dat had de minister ooit anders bedoeld.^{3 6}

De tweede optie betekent ook aanpassingen in de WHW en misschien zelfs in de WOT, omdat de inspectie toezicht houdt op het accreditatieproces van de NVAO.

c. Landelijke infrastructuur versus lokale Graduate Schools

Nederland kent van oudsher met de landelijke onderzoekscholen een tamelijk solide infrastructuur die bijdraagt aan de kwaliteit van de promoties. Die landelijke infrastructuur staat onder druk door ontwikkelingen aan universiteiten. Zij zetten, in hun streven naar profilering, vooral in op de eigen lokale graduate schools, ook al erkennen zij dat een landelijke infrastructuur, zeker voor de kleine disciplines (zoals de geesteswetenschappen met filosofie, maar ook voor wiskunde) nodig blijft voor een aanbod aan specialistische cursussen voor promovendi.

Universiteiten dienen in principe uit hun afzonderlijke budgets (lumpsum via OCW) geld bij elkaar te leggen (via een verdeling van penvoerderschappen) om een landelijke infrastructuur voor onderzoekscholen in stand te houden.

Dit geeft tegenwoordig een spanningsveld met de aanwending voor scholing aan de lokale Graduate Schools.^{3 7 3 8 3 9} Op dit punt is er een zekere strijd gaande tussen de VSNU en de KNAW (waarbij ECOS is ondergebracht).

Het probleem is verder dat aanvragen door de universiteiten aan de ECOS om een onderzoekschool te (her)erkennen, worden getypeerd door een hoge mate van vrijwilligheid en dat er momenteel twee gescheiden evaluatiecircuits functioneren.

Een efficiencyslag lijkt nodig i.r.t de evaluatieprocedures van ECOS (ten opzichte van het SEP). Beide organisaties zouden naast elkaar moeten kunnen voortbestaan. De noodzakelijke complementariteit van algemene en specialistische cursussen vraagt om een nieuwe balans. Daarbij zou de erkenning moeten aansluiten.

2.2.2 Weergave discussie rondetafel II.2

- *Kan de externe beoordeling van de kwaliteit van promotietrajecten in het stelsel het beste worden ondergebracht bij de procedure volgens het SEP of het beste onder het accreditatiestelsel (NVAO)?*
- *Wat is een goede balans tussen lokale graduate schools versus landelijke onderzoekscholen en hoe kan de erkenning hierbij aansluiten?*

^{3 6} Tweede Kamer, vergaderjaar 2012-2013, 32 210, nr. 24 (betreft: overkoepelende rapportage evaluatie nieuw accreditatiestelsel met beleidsreactie, 12 september 2013).

^{3 7} Zie onder meer het KNAW-advies (2010). *Samen slimmer. Het belang van interuniversitaire samenwerking bij de promotieopleidingen*. <https://www.knaw.nl/shared/resources/actueel/publicaties/pdf/20101032.pdf>

^{3 8} Zie de site van het Structureel Overleg Directeuren Onderzoekscholen met Landelijke Accreditatie. www.sodola.nl

^{3 9} De Tweede Kamer steunde een motie (d.d. 18 december 2012) waarin geconstateerd werd dat de onderzoekscholen in hun voortbestaan bedreigd werden en waarin de regering werd verzocht er bij de VSNU op aan te dringen en erop toe te zien dat de middelen daadwerkelijk voor onderzoekscholen worden gebruikt. Tweede Kamer, vergaderjaar 2012-2013, 33 400 VIII, nr. 99

Vernieuwd SEP

De verwachting is dat er in 2015 een nieuw SEP wordt vastgesteld; een nieuw uniform systeem in de beoordeling van het onderzoek binnen de universiteiten. Ook dat SEP zal niet specifiek zijn gericht op promotietrajecten. De kwaliteitscriteria in het SEP moeten evenwel ruim worden gezien.

NVAO ziet mogelijkheden in ITK

De NVAO neemt de oordelen in het SEP over als onderdeel van de beoordeling van de kwaliteit van de onderzoeksomgeving voor de beoordeling van de onderzoeksmasters. Het SEP vormt de maat waaraan de kwaliteit van het onderzoek wordt afgemeten. De NVAO is terughoudend op het gebied van de beoordeling van het promotieonderzoek en de beoordeling van promotietrajecten; dat is vaak individueel maatwerk, het zijn geen reguliere opleidingen. Promovendi volgen wel regelmatig onderdelen van een onderzoeksmaster en de beoordeling van de kwaliteit daarvan zit dan in de reguliere beoordeling van de onderzoeksmaster. De NVAO ziet wel een mogelijkheid om de promotietrajecten eventueel mee te nemen in de Instellingstoets Kwaliteitszorg (ITK), in die zin dat als de ITK op orde is, het dan in het algemeen waarschijnlijk ook wel goed zal zitten met de kwaliteit van de promotietrajecten en de promoties.

Rectoren geven voorkeur aan het SEP

De voorkeur van de rectoren gaat uit naar het SEP! De verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het onderzoek moet daar worden gelegd. De externe beoordeling van promotietrajecten moet vooral niet worden ingebracht in een accreditatieprocedure van de NVAO. Hun gevoel is dat de ITK van de NVAO niet heeft gebracht wat ervan verwacht werd.

De kwaliteit van promotietrajecten ligt in de kern op het vlak van de onderzoeksdiscipline en niet op het vlak van onderwijs. Het is dan ook logischer om de beoordeling van het promotieonderzoek en de onderzoeksomgeving via het SEP te laten plaatsvinden.

2.3 Deelthema II.3 Vormgeving Joint Doctorate

2.3.1 Inleiding op deelthema II.3

Barrières bij de Joint Doctorate

Nieuw is dat met de inwerkingtreding van de Wet Versterking Besturing in 2010 (een wijziging van de WHW) een Nederlandse universiteit met een andere Nederlandse of buitenlandse universiteit een *joint doctorate* - een gezamenlijke graad - kan verlenen.

Verlening van een *joint doctorate* wordt wel beschouwd als oplossing van het gedeelde probleem met de zogenaamde 'dubbelpromoties' (d.w.z. meerdere promoties aan verschillende universiteiten op grond van een en hetzelfde proefschrift).^{4 0}

Een wenkend perspectief is dat een promotietraject zou kunnen gaan bestaan uit twee jaar hier en twee jaar elders; dat zou een mooi model zijn om promovendi te kunnen laten profiteren van specifieke expertise en een andere wetenschappelijke omgeving.

Kwaliteitsborging van promotietrajecten in partnerships kent echter eigen uitdagingen, vanuit nationaal perspectief gezien, maar zeker vanuit internationaal perspectief.

^{4 0} Ook het "stapelen" van promoties wordt een ongewenst fenomeen genoemd.

In 2012 constateerde de inspectie dat het regelen van de 'joint doctorate' in de promotiereglementen nog een aandachtspunt voor universiteiten was. Een samenwerkingsovereenkomst dient vervolgens als uitwerking van de gezamenlijke graadverlening.

De ontwikkelingen die zich met de 'joint doctorate' voordoen, blijken nog pril. Het Rectoren College heeft de 'joint doctorate' benoemd als onderwerp waarover rectoren gezamenlijk van gedachten willen wisselen. Daartoe verzamelt het Rectoren College casuïstiek. Rectores verkennen de mogelijkheden en maken voorzichtig afspraken met universiteiten in andere landen om vorm te geven aan de 'joint doctorate'. Universiteiten kiezen voor duurzame en gelijkwaardige relaties en proberen de 'joint doctorate' eerst uit in vaste, specifieke consortia met buitenlandse zusterinstellingen.

Ze ondervinden hierbij de nodige moeilijkheden door de onvergelykbaarheid op twee punten:

- Buitenlandse universiteiten opereren binnen een ander wettelijk kader (bijvoorbeeld ten aanzien van het 'ius promovendi').
- Bovendien hechten universiteiten zeer aan hun eigen waarden met betrekking tot de gang van zaken rondom de promoties.

Het buitenland ziet de Nederlandse promotie als een enorm 'asset'. Het gedrukte boekje en de openbare verdediging worden in het buitenland gezien als een groot goed. De openbare verdediging heeft behalve een wetenschapsinterne ook een maatschappelijke functie. Terwijl in Nederland het feitelijke toetsingsmoment in de voorfase ligt, kan de promovendus in bijvoorbeeld Engeland nog wel zakken tijdens de verdediging (het examen), die achter gesloten deuren geschiedt en er zijn maar een paar kopieën van de dissertatie beschikbaar. Een vier uur durende ondervraging door een commissie zoals in het buitenland voorkomt, zou hier gelden als een toelating tot de promotie niet als de promotieplechtigheid zelf.

Ook de niveaus van proefschriften lopen internationaal uiteen. Duitsland kent een eerste proefschrift (voor de titel "Doktor") dat qua niveau (kwaliteit en diepte), zeker in de medische wetenschappen, lager is dan bij ons, maar ook nog een tweede proefschrift dat qua niveau hoger is – "Habilitation" – die een vereiste is voor een hoogleraarsbenoeming.

Tot slot is er het 'ius promovendi' dat exclusief toevalt aan hoogleraren en bijzonder hoogleraren naar Nederlands recht. De WHW spreekt van het college voor promoties dat een "hoogleraar" aanwijst als promotor; een UHD kan alleen als co-promotor optreden. Hoogleraren staan symbool voor de kwaliteit van de wetenschap en van de universiteit. Het promotierecht is eveneens een aspect waarop Nederland onvergelykbaar is met bijvoorbeeld de Verenigde Staten. Daar is het gangbaar dat een wetenschapper in een 'tenure track' (dus tijdelijk) als promotor van eigen promovendi mag optreden. M.a.w. voor welke kwaliteit staat aan buitenlandse universiteiten de titel 'professor'? ^{4 1}

Bij de vormgeving van de 'joint doctorate' hebben universiteiten dus nog de nodige barrières te overwinnen.

^{4 1} De zgn. associate professor in de VS wordt gelijkgesteld aan de Nederlandse universitair hoofddocent.
http://nl.wikipedia.org/wiki/Hoogleraar#Soorten_hoogleraren

2.3.2 Weergave discussie rondetafel II.3

- *Joint doctorate (gezamenlijke graadverlening): hoe kunnen universiteiten hier verder uitwerking aan geven?*

Twee bullen in principe onwenselijk

Twee bullen voor één en dezelfde prestatie (proefschrift) moeten we niet willen! Daar zijn de meeste discussianten het wel over eens. Dus moet hiervoor in de internationale context van promotietrajecten een oplossing worden gezocht. Dezelfde kwestie speelt overigens ook op het vlak van de joint degrees bij bachelor- en masteropleidingen.

Belang van promovendi centraal

In een joint doctorate traject moet het belang van de promovendi centraal staan. Het is een optie om in deze trajecten co-supervisors aan te stellen: de ervaring is dat dit goed werkt.

Nog veel problemen met internationale partners

De joint doctorates komen nog niet goed van de grond, zo luidt de ervaring van een universiteit. In de praktijk wordt de universiteit met veel problemen geconfronteerd. Idealiter zou het zo moeten zijn dat in gezamenlijkheid de promotie wordt verleend; de promotie wordt dan verleend met één document/certificaat als bewijs. Dit document zou dan moeten worden voorzien van diverse logo's en de vermelding van uiteenlopende nationale wetsteksten. In de praktijk levert het veel werk op om de relatie met de internationale partners te masseren naar een werkbaar concept. De Spaanse nationale wetgeving bijvoorbeeld maakt de joint doctorate niet mogelijk.

Universiteiten kiezen in de samenwerking voor gerenommeerde instellingen, of juist voor 'capacity building' met "lagere" partners in ontwikkelingslanden. Op dit moment werkt een bepaalde universiteit nog met 'dual degrees', waarbij de vraag centraal staat of men naar een gemeenschappelijke degree kan toewerken; men voorziet een langdurig proces van investeren, onder meer in de opleiding van lokale supervisors. Ook het Rectoren College constateert dat er op dit moment veel bureaucratische problemen met joint doctorates zijn. Zij signaleren verschillen in wet- en regelgeving per land en in de promotiepraktijk. Praktische problemen vragen om praktische oplossingen in een internationale context. Zo is de joint doctorate met de KU Leuven in het Nederlands opgesteld, omdat het Latijn daar ongebruikelijk is.

Diplomasupplement

Een mogelijkheid is om de geleverde prestaties (c.q. de bereikte eindtermen) in een diplomasupplement te benoemen. Bij bachelor- en mastergraden is dit al gebruikelijk, maar bij de promoties nog niet. De optie van het uitreiken van twee documenten zou volgens een discussiant niet principieel moeten worden afgewezen. Met een "dual diploma" kan op ieder diploma worden verwezen naar het bestaan van andere certificaten met hetzelfde, onderliggende diplomasupplement.

2.4 Conclusies van de inspectie m.b.t. thema II

Op basis van haar onderzoek en de rondetafel discussie concludeert de inspectie het volgende ten aanzien van thema II.

1. Borging van kwaliteit bij diversiteit

De inspectie signaleert toenemende verschillen in de status van promovendi (bijvoorbeeld niet alleen werknemer-promovendi en buitenpromovendi, maar ook bursalen uit binnen- en buitenland); zij hecht daarbij aan de borging van een gelijkwaardig eindniveau voor de doctorsgraad.

Volgens de inspectie moet de verhouding tussen de positie van werknemerpromovendi (AIO's) en promotiestudenten worden beoordeeld in de internationale context en vanuit het belang voor de promovendi zelf (opleidingsmogelijkheden en carrièreperspectieven). OCW start een experiment met promotiestudenten, inclusief een evaluatie over een aantal jaren. De inspectie beschouwt hierbij experimenteerruimte, instellingsbeleid en randvoorwaarden als belangrijke aspecten.

De inspectie constateert dat de kwaliteit van de promotietrajecten sterk wordt bepaald door een nauwe betrokkenheid van de hoogleraar. Voor de verhouding tussen aantal promovendi per promotor is geen uniforme ratio te geven. Wat een goed werkend arrangement is, is mede afhankelijk van de capaciteiten van de promotores en van de begeleidende staf om hen heen.

In 2012 benoemde de inspectie al als aandachtspunt dat met name Graduate Schools nog beter zouden moeten inspelen op een toenemende heterogeniteit aan promovendi en dat ze ook voor andere categorieën promovendi dan de werknemer-promovendi dé voorziening zouden moeten worden. Daarbij tekent zich het dilemma af dat vooral buitenpromovendi gebaat zijn bij maatwerkafspraken, maar dat ze tegelijkertijd zouden moeten profiteren van het "schoolse" aanbod van Graduate Schools om hun promotietraject te laten welslagen.

Voorts liggen er op het gebied van de interne kwaliteitszorg, onder meer in Graduate Schools, nog de nodige uitdagingen. Zo is bijvoorbeeld aandacht nodig voor de invoering van een breed promovendivolgsysteem. Ook verdient de dringende oproep van promovendi om verbetering van de beroepsoriëntatie steun.

Ook deed de inspectie in 2012 al de aanbeveling dat de colleges van bestuur eventuele perverse prikkels uitgaande van de zogenaamde "promotiepremie" door bewuste interne allocatie dienen te dempen, opdat geld geen drijfveer vormt in de kwaliteitsbeoordeling op de werkvloer. "Bonussen" op promoties moeten worden tegengegaan.

Opvallend in het stelsel vindt de inspectie de grote verschillen tussen disciplines in duur van promotietrajecten, waarbij vooral de relatief korte (soms tweejarige) promotietrajecten in de medische wetenschappen vragen oproepen. Deze worden vanuit de KNAW en de VSNU aan de orde gesteld.

Overigens behoeft een tweejarige researchmaster gevolgd door een (kortere) driejarige fulltime promotietraject niet in alle gevallen een probleem voor de kwaliteitsborging van het eindniveau te vormen. De instroom in promotietrajecten moet ook buiten een researchmaster om kunnen blijven plaatsvinden, om voldoende talent te kunnen werven.

2. Externe kwaliteitsbeoordeling

Complementair aan het interne toezicht is de externe kwaliteitsbeoordeling. In de optiek van de inspectie lijken de voordelen van het SEP voorsnog te prevaleren boven het ITK. Wel is het wenselijk dat publieke rapporten van de onderzoeksvisitatiecommissies transparanter worden over de kwaliteitsbeoordeling van promotieopleidingen en begeleiding.

De erkende landelijke onderzoekscholen bieden, onder meer met hun specialistische cursussen en als ontmoetingsplaats waar promovendi kennismaken met verschillende visies op het vakgebied, een meerwaarde ten opzichte van lokale Graduate Schools. De overeenkomst die landelijke onderzoekscholen en de VSNU intussen hebben bereikt om financieel bij te dragen aan instandhouding van de landelijke infrastructuur, biedt hiervoor een randvoorwaarde.^{4 2} Wel verdient de efficiency van de erkenningsprocedures van ECOS nog aandacht van partijen.

3. Vormgeving Joint Doctorate

Bij de vormgeving van de 'joint doctorate' in de praktijk lopen universiteiten tegen meer barrières op dan was voorzien. Dit komt vooral door de onvergelijkbaarheid van wettelijke kaders en promotieprocedures tussen Nederlandse en buitenlandse universiteiten. We moeten met elkaar kijken, zo vindt de inspectie, hoe de joint doctorates maximaal kunnen worden gefaciliteerd; het belang van de promovendi moet hierin centraal staan.

^{4 2} Zie ook de brief van de minister van OCW (d.d. 12 november 2013, Tweede Kamer, vergaderjaar 2013-2014, 29 338, nr. 125), betreffende een richtlijn voor de financiële vergoeding voor de onderzoekscholen, die houvast biedt voor de penvoerders en de scholen, maar ook recht doet aan de variatie in omvang en werkwijze. In de richtlijn stellen VSNU en SODOLA vast dat interuniversitaire samenwerking in de promotieopleiding van groot belang is en blijft. Onderzoekscholen en lokale graduate schools kunnen daarbij goed naast elkaar bestaan. De minister acht dit van belang voor de vitaliteit van de Nederlandse Wetenschapsbeoefening.

3 Conclusies

3.1 Algemene conclusie

De belangrijkste conclusies die de inspectie trekt over het stelsel van promoties zijn de volgende. De Nederlandse promoties zijn van hoog niveau, ook in internationaal opzicht. Dit blijkt uit deskresearch en gesprekken met stakeholders en deskundigen. Toch ziet de inspectie de volgende aandachtspunten in het stelsel.

3.2 Wetenschappelijke integriteit in relatie tot promotietrajecten en promoties

1. Wetenschappelijke integriteit nabij promovendi:

De wetenschappelijke integriteit in relatie tot promotietrajecten en promoties kan nog meer worden bevorderd dan nu het geval is. Om promovendi hiervan vroeg bewust te maken en beter te equiperen is versterking van de promotieopleidingen met statistiek, methodologie en ethische vorming wenselijk. Vooral buitenlandse promovendi weten vaak niet hoe zij bijvoorbeeld correct uit bronnen moeten citeren. Deze bevinding van de inspectie sluit aan bij eerdere KNAW-adviezen en bij de beleidsreactie van OCW hierop.^{4 3}

2. Is aanscherping van wet- en regelgeving wenselijk?

Intrekking van de doctorstitel is niet wenselijk bij later wangedrag na de promotie. Deze conclusie van de inspectie sluit aan bij een beleidsreactie van OCW.^{4 4}

3.3 Kwaliteitsborging van promotietrajecten en promoties in een veelsoortig stelsel

3. Borging van kwaliteit bij diversiteit:

De inspectie signaleert toenemende verschillen in de status van promovendi (bijvoorbeeld niet alleen werknemer-promovendi en buitenpromovendi, maar ook bursalen uit binnen- en buitenland); zij hecht daarbij aan de borging van een gelijkwaardig eindniveau voor de doctorsgraad.

Colleges van bestuur dienen eventuele perverse prikkels uitgaande van de zogenaamde "promotiepremie" door bewuste interne allocatie te dempen, opdat geld geen drijfveer vormt in de kwaliteitsbeoordeling op de werkvloer.

Opvallend in het stelsel zijn de grote verschillen tussen disciplines in duur van promotietrajecten, waarbij vooral de relatief korte trajecten in de medische wetenschappen vragen oproepen.

4. Externe kwaliteitsbeoordeling:

De inspectie beschouwt het als wenselijk dat publieke rapporten van de onderzoeksvisitatiecommissies, die worden opgesteld aan de hand van het SEP, transparanter worden over de kwaliteitsbeoordeling van promotieopleidingen en begeleiding.

^{4 3} Tweede Kamer, vergaderjaar 2013-2014, 27 406, nr. 207 (betreft: reactie op het KNAW-rapport 'Vertrouwen in de wetenschap')

^{4 4} Tweede Kamer, vergaderjaar 2012-2013, 31 228 (betreft: reactie op het eindrapport van de commissie Levelt, d.d. 26 februari 2013)

5. Vormgeving Joint Doctorate:

Bij de vormgeving van de 'joint doctorate' in de praktijk lopen universiteiten tegen meer barrières op dan was voorzien. Dit komt vooral door de onvergelykbaarheid van wettelijke kaders en promotieprocedures tussen Nederlandse en buitenlandse universiteiten. We moeten met elkaar kijken, zo vindt de inspectie, hoe de joint doctorates maximaal kunnen worden gefaciliteerd; het belang van de promovendi moet hierin centraal staan.

3.4 De agenda

In 2012 lanceerde de inspectie voor de eerste maal haar agenda op hoofdlijnen. De drie manieren waarop de inspectie toezicht houdt op de promoties worden in principe vertaald in de volgende concrete activiteiten (voor 2014 en verder). Over deze agenda gaat de inspectie verder in gesprek met de meest betrokken partijen in het stelsel.

Ad a. Naleving:

In het kader van het toezicht op de naleving van wet- en regelgeving inzake de promoties analyseert de inspectie periodiek de wettelijk verplichte promotiereglementen van alle universiteiten. Geconstateerde tekortkomingen vormen aanleiding tot direct nalevingstoezicht. Dit externe toezicht is complementair aan het interne toezicht dat door de universiteiten zelf wordt uitgevoerd.

Ad b. Stelseltoezicht:

In het kader van toezicht op het stelsel van hoger onderwijs richt de inspectie zich op de volgende activiteiten:

- De inspectie monitort daarvoor de effecten van de afspraken die VSNU, KNAW en NWO hebben gemaakt om de kwaliteit van promotietrajecten en promoties in het stelsel te borgen om te bezien of deze borging voldoende werkt (cf. het SEP en de maatregelen om wetenschapsfraude te bestrijden).
- In het kader van deze systematische monitoring analyseert de inspectie wettelijk verplichte en publiek toegankelijke bronnen (via websites) om te bezien of zich structurele problemen in het stelsel voordoen. De analyse betreft met name:
 - de onderzoeksvisitatierapporten volgens het SEP;
 - de beoordelingsrapporten van de onderzoekscholen door ECOS;
 - de jaarverslagen van koepels, universiteiten en tweedegeldstroominstituten;
 - relevante protocollen en governance codes van de koepels;
 - trends in promotierendement en promotieduur (zie www.vsnunl.nl).Deze actie levert dus geen toezichtslast op voor de instellingen.
- Eventuele klachten van promovendi verdienen daarbij bijzondere aandacht, omdat zij in het bestel vrij zwak georganiseerd zijn (PNN draait op vrijwilligers). Met PNN wordt jaarlijks contact gezocht.
- De inspectie voert zo nodig pro-actief verkennende gesprekken met instellingen die "vreemde" en korte constructies van promotietrajecten op hun websites aanbieden.
- Eventuele structurele problemen in het stelsel waarop de inspectie stuit worden (in overleg met OCW, Directie Hoger Onderwijs & Studiefinanciering en Directie Onderzoeks- en Wetenschapsbeleid) geagendeerd voor een jaarlijks bestuurlijk overleg met de koepelorganisaties VSNU (incl. het Rectoren College), KNAW en NWO.

- Omdat ook beleid en wetgeving van OCW tot structurele problemen in het stelsel kunnen leiden, volgt de inspectie ook de effecten daarvan en koppelt haar bevindingen terug aan OCW.
- Als structurele problemen in het stelsel aanhouden, rapporteert de inspectie hierover in het Onderwijsverslag aan de minister.

Ad c. Signalen

- De inspectie stelt zich *terughoudend* op bij eventuele signalen van ernstige tekortkomingen met promotietrajecten en promoties bij individuele universiteiten (bijvoorbeeld bij gevallen van wetenschapsfraude die de promoties c.q. de graadverlening raken).
- Bij ernstige signalen vraagt de inspectie eerst uitleg aan de VSNU, KNAW en/of NWO over welke acties zij ondernemen om het gesignaleerde probleem op te lossen (het zelfreinigend vermogen).
- De inspectie registreert eventuele bij haar binnenkomende klachten over promotietrajecten of promoties, maar behandelt zelf geen klachten. In beginsel adviseert de inspectie de klager om zijn klacht eerst volgens de geldende procedures aan een universiteit af te handelen. De VSNU ziet voor zichzelf geen intermediaire rol weggelegd in geval van klachten van promovendi die bij de inspectie binnenkomen. Daarom is begin 2013 met de VSNU afgesproken dat de inspectie eventueel binnenkomende klachten van promovendi op dezelfde wijze afhandelt als klachten van bachelor- en masterstudenten. Indien nodig treedt de inspectie rechtstreeks in contact met de betreffende universiteit.

BIJLAGE I Wettelijk kader

Het wettelijk kader voor de taak van de Inspectie van het Onderwijs in relatie tot de promoties is gebaseerd op twee wetten:

- de Wet op het Onderwijstoezicht (WOT);
- de Wet op het Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek (WHW).

Op grond van de WOT houdt de inspectie op drie manieren toezicht op de promoties, namelijk via:

- toezicht op de naleving van wet- en regelgeving daaromtrent;
- toezicht op het stelsel van hoger onderwijs;
- het incidentele toezicht (de zgn. 'brandweerfunctie').

Hierna volgt een overzicht van de relevante wetsartikelen.

Wettelijk kader conform de Wet op het Onderwijstoezicht

Een wijziging van de WOT is op 1 juli 2012 in werking getreden. De belangrijkste artikelen luiden als volgt.

Artikel 3: Taken

Het toezicht op het hoger onderwijs omvat dan de volgende taken (cf. artikel 3):

- "b. het beoordelen en bevorderen van de naleving van de bij of krachtens een onderwijswet gegeven voorschriften,
- c. het beoordelen en bevorderen van de kwaliteit van het stelsel voor hoger onderwijs, met inbegrip van het stelsel van accreditatie, bedoeld in artikel 1.1, onderdelen s en t, van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek,
- d. het beoordelen en bevorderen van de financiële rechtmatigheid door in ieder geval het verrichten van onderzoek naar de rechtmatige verkrijging van de bekostiging, naar de controlerapporten van de door het bestuur aangewezen accountant, naar de rechtmatigheid van de bestedingen en naar de rechtmatigheid van het financieel beheer van de bekostigde instellingen."

Artikel 12a. Onderzoek hoger onderwijs

1. Ter uitvoering van de in artikel 3, tweede lid, onderdelen b en d, bedoelde taken onderzoekt de inspectie met inachtneming van artikel 4 de naleving van de wettelijke voorschriften en de financiële rechtmatigheid bij instellingen voor hoger onderwijs, als bedoeld in artikel 10, eerste lid.
2. Ter uitvoering van de in artikel 3, tweede lid, onderdelen b, c en d, bedoelde taken onderzoekt de inspectie ontwikkelingen in het stelsel van hoger onderwijs.
3. Ter uitvoering van de in artikel 3, tweede lid, onderdelen b, c en d, bedoelde taken kan de inspectie in incidentele gevallen onderzoek verrichten op aanwijzing van de minister dan wel uit eigen beweging onder door Onze Minister te stellen voorwaarden. Dit onderzoek kan mede de kwaliteit van het onderwijs omvatten.

Wettelijk kader conform de WHW

Artikel 6.5. Ontneming rechten aan opleidingen

Eerste lid: Onze minister kan besluiten dat aan een opleiding de rechten, genoemd in artikel 1.9, eerste en tweede lid, worden ontnomen, indien:

- a. (...)

b. niet of niet meer wordt voldaan aan hetgeen bij of krachtens deze wet is bepaald over de kwaliteitszorg, de registratie, het onderwijs, de examens, de promoties of de vooropleidingseisen of toelatingseisen.

Hoofdstuk 7 van de WHW regelt het onderwijs. Paragraaf 3 van dit hoofdstuk regelt de promoties.

Artikel 7.18. Verlening van graad Doctor; toegang en inrichting promotie

Eerste lid: Het college voor promoties van een universiteit (...) is bevoegd de graad Doctor te verlenen op grond van de promotie.

Tweede lid: Tot de promotie heeft toegang ieder die:

- a. aan wie op grond van artikel 7.10a, eerste, tweede of derde lid, de graad Master is verleend,
- b. als proeve van bekwaamheid tot het zelfstandig beoefenen van de wetenschap een proefschrift heeft geschreven dan wel een proefontwerp heeft vervaardigd, en
- c. heeft voldaan aan de eisen, gesteld in het in artikel 7.19 bedoelde promotiereglement.(...)

Vierde lid: Voor elke promotie wijst het college voor promoties een hoogleraar van een universiteit aan als promotor. De promotie vindt plaats ten overstaan van dit college of van een commissie, door het college samen te stellen uit hoogleraren en andere ten aanzien van wie het heeft geoordeeld dat zij over voldoende bekwaamheid beschikken om in de commissie zitting te hebben, met inachtneming van het in artikel 7.19 bedoelde promotiereglement. (...)

Artikel 7.19. Promotiereglement; eredoctoraat

Eerste lid: Met inachtneming van het daaromtrent bij deze wet bepaalde stelt het college voor promoties het promotiereglement vast. In dat reglement worden geregeld:

- a. de gang van zaken met betrekking tot de voorbereiding van de promotie en met betrekking tot de promotie zelf, daaronder begrepen de taak en bevoegdheden van ieder die bij de promotie is of kan worden betrokken, en
- b. de voorzieningen betreffende de beslechting van geschillen die zich met betrekking tot de voorbereiding van de promotie en de promotie zelf kunnen voordoen. (...) ^{4 5}

Artikel 9.10. College voor promoties

Eerste lid: Aan een universiteit is een college voor promoties verbonden. Het college voor promoties bestaat uit hoogleraren. (...)

Derde lid: In het bestuurs- en beheersreglement [van de universiteit, red.] worden de taak, de samenstelling en de wijze van benoeming van het college voor promoties nader geregeld.

Artikel 1.6 Academische vrijheid.

Aan de instellingen wordt de academische vrijheid in acht genomen.

Wettelijk kader conform de Wet Versterking Besturing

Nieuw is dat met de inwerkingtreding van de Wet Versterking Besturing in 2010 (een wijziging van de WHW) een Nederlandse universiteit met een andere Nederlandse of buitenlandse universiteit een *joint doctorate* kan aanbieden.

Artikel 7.18, lid 6

Een instelling kan gezamenlijk met een of meer Nederlandse of buitenlandse instellingen de graad Doctor verlenen op grond van een promotie. Het eerste tot en

^{4 5} Artikel 7.22 regelt nog de voering van de titel van doctor.

met vijfde lid zijn van overeenkomstige toepassing. De instellingen kunnen nadere afspraken maken omtrent de uitvoering binnen het bepaalde in het promotiereglement.

BIJLAGE II Verantwoording

Deze bijlage betreft een verantwoording van de uitvoering van het plan van aanpak 'toezicht op de promoties' (2013).

1. Achtergrond project

De aanleiding voor het project vormt de wettelijke taak van de inspectie om toezicht te houden op de promoties (cf. de WOT). In de WHW zijn de bepalingen omtrent de promoties opgenomen.

Tussen medio 2011 en medio 2012 voerde de inspectie al een stelselverkenning uit naar de kwaliteitsborging van promotietrajecten ^{4 6} (in relatie tot de kwaliteitsborging van de promoties). Een samenvatting van de bevindingen is op 23 oktober jl. ter kennisgeving aangeboden aan de VSNU, het Rectoren College en andere externe partijen. Hierin heeft de inspectie zich uitgesproken voor een "terughoudend" toezicht op de promoties.

Het Rectoren College ontving tevens een notitie met good practices op basis van een analyse van de vigerende promotiereglementen. Ook is aan externe partijen voor het vervolg een agenda op hoofdlijnen bekend gemaakt.

Als uitwerking hiervan zijn de volgende activiteiten in 2013 in het kader van stelseltoezicht uitgevoerd. Voorafgaand heeft afstemmingsoverleg met OCW (Directie HO&S en Directie Onderzoeks- en Wetenschapsbeleid) en de VSNU/het Rectoren College over het plan van aanpak plaatsgevonden.

2. Hoofdvragen

Tijdens de oriënterende gesprekken zijn aan stakeholders en deskundigen de volgende hoofdvragen gesteld:

- Zijn er volgens u voldoende checks & balances (c.q. borgingsmechanismen) in het Nederlandse stelsel om de kwaliteit van de promotietrajecten en promoties te garanderen?
- Welke betekenisvolle ontwikkelingen doen zich volgens u momenteel voor in het stelsel van promoties? (aan de universiteiten, anderszins)
- Op welke aandachtspunten zou de inspectie zich volgens u moeten richten om eind 2013 een zinvolle rondetafel discussie te kunnen organiseren?

Tevens zijn een aantal prioritaire deelvragen besproken:

- 2.1 Welke maatregelen hebben VSNU, KNAW en NWO getroffen in termen van bestrijding van wetenschapsfraude i.r.t. de promoties?; Sorteren deze naar verwachting op termijn effect?
- 2.2 Welke "lessen" hebben universiteiten geleerd uit de recente grote affaires met wetenschapsfraude i.r.t. de promoties? Welke maatregelen treffen zij ter bestrijding hiervan?
- 2.3 In welke omvang maken de universiteiten in de praktijk gebruik van de 'joint doctorate'?
- 2.4 Uiten promovendi klachten over het stelsel? Zo ja, welke?
- 2.5 Hoe ontwikkelen zich een aantal kengetallen met betrekking tot de promoties?

^{4 6} We hanteren de volgende werkdefinitie van een promotietraject:

"het traject dat begint met de formele goedkeuring door de decaan (namens het College voor Promoties) van het verzoek, ingediend door de promovendus, om de hoogleraar die zich (schriftelijk) bereid heeft verklaard als promotor op te treden, als zodanig aan te wijzen." Een succesvol promotietraject eindigt met de verlening van de graad Doctor. Deze definitie laat ruimte voor diversiteit in vormgeving van promotietrajecten.

3. Uitgevoerde acties (2013)

Behalve uit desk research, bestond de opzet uit oriënterende gesprekken, te weten:

- Na het afstemmingsoverleg met de VSNU (op 27-02-2013), woonde de inspectie op 15 mei 2013 een vervolgbijeenkomst bij op uitnodiging van het Rectoren College bij brief van 10 december 2012);

Voorts zijn gesprekken gevoerd met:

- de president van de KNAW over de betekenis van haar adviezen voor het stelsel van promoties;
- de voorzitter van het Landelijk Orgaan Wetenschappelijke Integriteit (het LOWI) over de rol in het stelsel;
- de directie van NWO over de betekenis van hun maatregelen voor het stelsel van promoties;
- de Commissie Levelt over de implicaties van haar aanbevelingen in het eindrapport voor het stelsel van promoties;
- de rector van de Universiteit van Tilburg over de "lessons learned" uit de affaire Stapel. Invalshoek was daarbij een terugblik op zijn bestuurlijk handelen en met name hoe de universiteit nu de aanbevelingen van de commissie Levelt oppakt om wetenschapsfraude in relatie tot de promotietrajecten en promoties te bestrijden.
- de rector van de RUG. Idem als bij de UvT over de affaire Stapel. Aan de RUG werd ook een gesprek gevoerd met de hoogleraren die een kritische open brief in de universiteitskrant schreven over de trend tot te korte promotietrajecten (o.a. in de natuurwetenschappen en de medische wetenschappen).
- de directeur en de personeelsfunctionaris van de Stichting Fundamenteel Onderzoek der Materie (FOM). Hoewel promovendi bij FOM soms in veel minder dan vier jaar tijd promoveren, staat FOM te boek als good practice op het gebied van begeleiding en voortgangsbewaking.
- de voorzitter van PNN en de portefeuillehouder kwaliteit. Een belangrijke insteek van het project is namelijk het belang van de promovendus.
- deskundige prof. dr. Paul Schnabel, universiteitshoogleraar Universiteit Utrecht, voormalig directeur SCP; hij besprak proefschriften in een column in de NRC 1984 – 2012 (zie ook het interview met hem "Promoveren is niet meer wat het is geweest", NRC, d.d. 22 december 2012).
- professoren van het Institute of Social Studies, onderdeel van de Erasmus Universiteit Rotterdam, over de vormgeving van hun promotietrajecten voor buitenlandse (overwegend niet-EER) 'PhD candidates'^{4 7};
- de voorzitter van de NVAO over de rol van de accreditatie en de aansluiting tussen (research-)masters en promotietrajecten.
- de voorzitter van de Onderwijsraad over de betekenis van haar adviezen voor het stelsel van promoties;
- de directeur van SODOLA, vereniging van erkende onderzoekscholen in Nederland.

Gespreksverslagen zijn vastgesteld na hoor en wederhoor.

^{4 7} Met de EUR is in maart 2012 in het kader van de verkenning (casestudies) reeds gesproken over wetenschapsfraude i.r.t. promoties, toen enkel over de affaire met hoogleraar Don Poldermans; de nieuwe affaire met hoogleraar Dirk Smeesters voegt vooralsnog weinig toe. De rapporten van de onderzoekscommissies zijn op de website van de EUR gepubliceerd. Wenselijk is een gesprek van de inspectie met de rector van de EUR als deze onderzoekscommissie zijn eindrapport heeft opgeleverd.

BIJLAGE III TOELICHTING OP DEELTHEMA I.1 Wetenschappelijke integriteit nabij promovendi

Analyse van de gesprekken met betrekking tot wetenschapsfraude heeft drie invalshoeken voor bevordering van de wetenschappelijke integriteit rondom promovendi opgeleverd:

- a. Versterking van wetenschappelijke opleidingen voor een betere equipering van promovendi;
- b. Verbetering van de weerbaarheid en bescherming van promovendi;
- c. Versterking van de peer review.

Deze drie aspecten worden in het hiernavolgende uitgewerkt.

Ad a. Versterking wetenschappelijke opleidingen

Stelselontwikkelingen

Recent publiceerde de KNAW, als hoeder van de wetenschap, twee adviezen over wetenschappelijke integriteit en vertrouwen in de wetenschap, namelijk het advies van de Commissie Schuyt^{4 8} en dat van de Commissie Algra^{4 9 5 0}.

In aansluiting op de KNAW-adviezen kan gesteld worden dat verbetering van de wetenschappelijke opleidingen nodig is om de wetenschappers van de toekomst beter te equiperen in termen van wetenschappelijk integer gedrag. Genoemde commissies bepleiten geen aanscherping van wet- en regelgeving, maar zoeken de oplossingen vooral in verbetering van de naleving van bestaande regels ('gedragscodes'), versterking van de 'peer pressure' (bijvoorbeeld in informele netwerken) en van de opleidingen.^{5 1}

Versterking wetenschappelijke opleidingen

Het is wenselijk dat de bachelor-, master- en vooral de promotieopleidingen meer aandacht besteden aan wetenschappelijke integriteit. Van belang is de combinatie van enerzijds vakkennis op het gebied van statistiek en methodologie en anderzijds ethische vorming. Hiervoor bestaat een breed draagvlak onder gesprekspartners. Deze onderwerpen hoeven misschien nog niet zo zwaar te zitten in de oriënterende bacheloropleidingen. Maar in de masteropleidingen, waar uiteraard veelal al wel wordt ingegaan op onderzoeksvaardigheden en verantwoorde onderzoekspraktijk, zou er meer aandacht aan moeten worden besteed.

En zeker zou dit moeten gebeuren in de researchmaster-opleidingen en de promotieopleidingen waarin echt onderzoek en het verder ontwikkelen van onderzoeksvaardigheden centraal staat.

Bij de accreditatie van de researchmaster let de NVAO er nu ook al op of er een onderdeel ethische vorming (wetenschappelijke integriteit) in de opleiding is opgenomen.

^{4 8} KNAW-Commissie 'Onderzoeksgegevens' (september 2012). *Zorgvuldig en integer omgaan met wetenschappelijke onderzoeksgegevens. Advies*. Amsterdam: KNAW.

^{4 9} KNAW-Commissie 'Integriteit, beleid en vertrouwen in wetenschap' (mei 2013). *Vertrouwen in wetenschap. Advies*. Amsterdam: KNAW. Dit advies werd uitgebracht aan de bewindslieden van OCW (Bussemaker en Dekker) naar aanleiding van een adviesaanvraag van voormalig staatssecretaris Zijlstra.

^{5 0} Verder heeft de WRR in samenwerking met het Rathenau Instituut (instituut van de KNAW) een onderzoeksrapport over vertrouwen in de wetenschap uitgebracht. Bron: Tiemeijer, W. & Jonge, J. de (2013). *Hoeveel vertrouwen hebben Nederlanders in wetenschap?* Den Haag: Rathenau Instituut.

^{5 1} De KNAW organiseerde verder een symposium over zorgvuldige en integere wetenschapsbeoefening met 'onderzoekersopleidingen' als doelgroep. Sprekers legden de nadruk, zowel op de regels, als op het informele aspect. Er kwamen 'good practices' van 'how to become a good researcher?' van graduate schools en onderzoekscholen aan bod. De Jonge Akademie zet erop in om dit onderwerp door middel van een toneelstukje onder de aandacht te brengen van promovendi aan alle universiteiten.

Bij uitstek promovendi moeten leren om zorgvuldig om te gaan met dataverzamelingen en om data-analyses juist te interpreteren. Aandacht voor wetenschapsethiek tijdens promotietrajecten kan het beste worden gerealiseerd in een combinatie van gerichte cursussen en onderzoeksbegeleiding. Masterstudenten en promovendi zouden in hun graduate training van de veelvoorkomende 'verificatiebias' in onderzoek bewust moeten worden gemaakt. In het eindrapport geven de commissies Levelt e.a. diverse voorbeelden van in hun ogen verwerpelijke methodologie, waarbij men heeft verzuimd alternatieve hypothesen dezelfde kans te bieden als de experimentele hypothese (zie met name pag. 48 e.v.). Het doel is dat afgestudeerden in de toekomst zelf kunnen bijdragen aan een zorgvuldige en integere wetenschappelijke onderzoekscultuur. Een betrouwbare uitvoering van onderzoek geeft de maatschappij vertrouwen in de wetenschap. De instellingen zouden vanuit hun primaire verantwoordelijkheid hiervoor de mogelijkheden tot verbeteringen van opleidingen (en nascholing) op deze punten moeten bezien. Dit sluit ook aan bij de beleidsreactie van het kabinet 'Vertrouwen in de wetenschap'^{5 2}.

Ad b. Bescherming en weerbaarheid van promovendi

Stelselontwikkelingen

Naar aanleiding van de affaire Stapel is 'De Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening' van de VSNU in 2012 aangescherpt.^{5 3} Daarin worden maatregelen genoemd die elke universiteit zou moeten treffen zoals het instellen van onafhankelijke vertrouwenspersonen en een commissie voor wetenschappelijke integriteit (CWI). Universiteiten werken aan de implementatie van deze code. Landelijk is er een breed draagvlak voor de code; ook de KNAW en NWO onderschrijven deze. De VSNU, de KNAW en NWO hebben maatregelen getroffen in termen van bestrijding van wetenschapsfraude, mede in relatie tot de promotietrajecten en promoties. Beantwoording van de vraag of deze maatregelen naar verwachting op termijn effect sorteren, vereist volgens veel gesprekspartners meer tijd. Eerst moeten de opgestelde code en uitgebrachte adviezen door verantwoordelijken worden omgezet in daadwerkelijke maatregelen in de praktijk. Universiteiten geven aan dat interuniversitaire contacten momenteel een driedelig doel dienen:

- verkenningen naar problemen betreffende wetenschappelijke integriteit;
- implementatie van de code waaronder vormgeving van CWI's;
- bepalen van situaties waarin het Landelijk Orgaan Wetenschappelijke Integriteit (LOWI) moet worden ingeschakeld.

Indien het voorgenomen besluit van het CvB klager en/of beklagde niet tevreden stelt, kan hij/zij hiertegen in beroep gaan bij het onafhankelijke LOWI.^{5 4} Deze externe aanvulling op de interne klachtenprocedure wordt landelijk niet alleen door de universiteiten, maar ook door de KNAW en NWO, ondersteund. Voor klachten over promoties worden promovendi verwezen naar het promotiereglement van de universiteit dat een geschillenregeling bevat. Immers hiervoor is het College voor Promoties het eerst aangewezen wettelijk orgaan (cf. de

^{5 2} Tweede Kamer, vergaderjaar 2013-2014, 27 406, nr. 207

^{5 3} VSNU (herziening 2012). *De Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening. Principes van goed wetenschappelijk onderwijs en onderzoek*. Den Haag. www.vsnunl.nl Het betreft de principes zorgvuldigheid, betrouwbaarheid, controleerbaarheid, onpartijdigheid en onafhankelijkheid.

^{5 4} Het LOWI brengt, na hoor en wederhoor van partijen, advies uit aan het betrokken CvB inzake de aan het LOWI voorgelegde klacht. Het CvB geeft een eindoordeel en neemt eventueel een herzien besluit. Ook kan het CvB voorafgaand advies vragen aan het LOWI. Een en ander is in lijn met Boek 9 van de AWB over klachtenbehandeling. In algemene zin vermeldt LOWI op de KNAW-website (anonieme) gevallen van schending van wetenschappelijke integriteit.

WHW). Het LOWI speelt geen rol in promotiekwesties, tenzij er sprake is geweest van betwist plagiaat en een proefschrift afgewezen wordt op die gronden.^{5 5 5 6}

Leer- en onderzoeksomgeving

Een belangrijke les uit de affaire-Stapel is dat promovendi beter beschermd zouden moeten worden tegen schendingen van wetenschappelijke integriteit. Ook zouden ze weerbaarder moeten worden gemaakt. Dit betekent dat universiteiten, en in het bijzonder graduate schools, maar ook andere betrokken instituten, zouden moeten nagaan hoe ze de leer- en onderzoeksomgeving van promovendi kunnen optimaliseren ten behoeve van wetenschappelijke integriteit. Het is zaak de kwaliteitsborging dichtbij het primaire proces rondom de jonge promovendus goed te regelen. Daarbij zijn preventieve maatregelen in principe belangrijker dan curatieve (d.w.z. de "reinigende werking" als het kwaad al is geschied). Te denken valt in het bijzonder aan de volgende maatregelen ter verbetering van de kwaliteitszorg:

- het geven van trainingen in weerbaarheid;
- het bijbrengen van Westerse wetenschappelijke normen;
- het verhogen van de kwaliteit van de begeleiding;
- het creëren van een kritische en open werkomgeving;
- het regelen van afdoende rechtsbescherming van promovendi;
- het aansluiten bij disciplineverschillen;
- het beveiligen van de dataopslag;
- het borgen van wetenschappelijke onafhankelijkheid in opdrachtonderzoek;^{5 7 5 8 5 9}
- preventie in subsidieprocedures.

Ad c. Versterking peer review

Rol promotiecommissies

Versterking van de onafhankelijke en kritische rol van de promotiecommissie als peer reviewer is nodig bij de bestrijding van schendingen van wetenschappelijke integriteit in relatie tot de promotie (het examen). Hierbij kan men denken aan de volgende aspecten:

- Een scheiding tussen begeleiding (met name door promotor en copromotor) en examinering (door andere commissieleden);^{6 0}
- Een promotor mag geen coauteur zijn van artikelen, opgenomen in het proefschrift van zijn promovendus^{6 1 6 2};

^{5 5} Zie ook Schuyt, K. (2013). Wetenschappelijke integriteit. De andere kant van wetenschappelijk wangedrag. *De Gids*, nr. 4, pag. 18-21.

^{5 6} Het onderwerp 'Wetenschappelijke integriteit' speelt vooral bij universiteiten; misschien krijgen hogescholen daar ook mee te maken, als ze meer onderzoek gaan doen. LOWI heeft geen formele relatie met de hogescholen.

^{5 7} Zie de modelverklaring op de site www.knaw.nl

^{5 8} KNAW (januari 2013). *Effecten van universitaire profilering en topsectorenbeleid op de wetenschap in Nederland. Een eerste kritische reflectie*. Amsterdam: KNAW.

^{5 9} Borrell-Damian, Lidia (2009). Collaborative Doctoral Education. University-industry partnerships for enhancing knowledge exchange. http://www.eua.be/fileadmin/user_upload/files/Publications/DOC-CAREERS.pdf

^{6 0} Deze visie sluit aan bij een advies van de Onderwijsraad (2010). *Een diploma van waarde*. Den Haag: Onderwijsraad. Zie verder Onderwijsraad (2013). *Publieke belangen dienen*. Den Haag: Onderwijsraad.

^{6 1} Zie ook het artikel van Paul Nieuwenburg, universitair hoofddocent politieke filosofie aan de Universiteit Leiden: 'Verbod co-auteurschap proefschriften', NRC, 29 juni 2013. De goedkeuring van het proefschrift is immers afhankelijk van het oordeel van de promotor. Hij bepleit een wijziging van de WHW om het co-auteurschap bij proefschriften expliciet te verbieden.

^{6 2} Een gesprekspartner signaleert dat met name in Noord-Amerika een groot aantal coauteurs op een artikel gebruikelijk is, vooral in de bèta- en medische wetenschappen. Hoogleraren begeleiden soms 20-30 promoties; dat kunnen ze natuurlijk niet alleen en de eer moet dan ook gedeeld worden. In die wetenschapsdisciplines worden soms ook gerenommeerde hoogleraren benaderd om coauteur te worden. Zo vergroot men de kans dat het artikel in een tijdschrift wordt gepubliceerd.

- Externe leden die als buitenstaanders een kritisch geluid kunnen borgen;
- Alertheid tonen op 'sloppy science'^{6 3} en op ernstige schendingen van wetenschappelijke integriteit (fraude, (data-)manipulatie en plagiaat).^{6 4} Peer reviewers hebben in die rol gefaald volgens het eindrapport van de Commissie Levelt e.a. bij in totaal 10 proefschriften aan de RUG en de Universiteit van Tilburg waarvan Stapel de promotor was.^{6 5} Ook hadden de promotiecommissies, met name het gebrek moeten zien dat de promovendi van Stapel niet zelf de data hadden verzameld, hetgeen als regel wenselijk is. Waar komen de data vandaan?
- Eigen, zorgvuldige toetsing door commissieleden van reeds gepubliceerde artikelen, opgenomen in het proefschrift^{6 6};
- Ook al vormen promotiecommissies het sluitstuk van de kwaliteitsborging, zij moeten zich vergewissen van de controles in het eerdere proces, zoals het gebruik van een plagiaatchecker.

Praxis van decanen

De decaan heeft een belangrijke sleutel tot kwaliteitsborging in handen, in het bijzonder met betrekking tot een de volgende zaken:

- Een promotiecommissie met bijvoorbeeld twee externe hoogleraren van buiten de eigen universiteit draagt bij aan een onafhankelijke beoordeling. Een gesprekspartner noemt het wenselijk dat Nederlandse universiteiten op een aantal hoofdzaken in hun promotiereglementen één lijn trekken, zoals met betrekking tot de beoordelingscriteria en de samenstelling van de promotiecommissies.
- Bij het samenstellen van promotiecommissies zou de decaan zelf de credentials van de beoordelaars moeten checken (deskundigheid en wetenschappelijke integriteit).
- Te lichte promotiecommissies dienen te worden uitgesloten;
- Eventuele perverse negatieve incentives in het systeem als gevolg van de promotiepremie dienen te worden tegengegaan;^{6 7 6 8}
- Ook wordt van de decaan een kritische houding gevraagd bij de procedure voor het toekennen van het predicaat 'cum laude' bij promoties. Meestal stelt de decaan een tweede commissie in en het eindoordeel wordt mede op basis van de openbare verdediging gegeven. Behalve dat er grote disciplineverschillen zijn, signaleren gesprekspartners dat dit predicaat dreigt te worden uitgehold. Ook op dit punt wordt er meer stroomlijning tussen universiteiten bepleit; een 'cum laude' predicaat moet uitzonderlijk blijven.
- Vergroting van de transparantie aan universiteiten kan worden bereikt door archivering van correspondentie rondom promoties en door registratie van afgewezen proefschriften (met redenen), onder waarborgen voor de privacy.
- Het is tot slot wenselijk dat universiteiten de preventie van wetenschapsfraude in het promotiereglement verankeren.

^{6 3} Volgens de commissie Levelt was er sprake van een cultuur van 'sloppy science' bij sommige onderzoekers in het vakgebied van de sociale psychologie.

^{6 4} Internationaal aangeduid met FFP: Fabrication, Falsification, Plagiarism.

^{6 5} In totaal zijn er 18 promovendi bij promotor Stapel gepromoveerd waarvan in 10 proefschriften sprake was van fraude. Aan Tilburg University zijn 3 frauduleuze proefschriften aangetroffen en 1 promotie is uitgesteld. Minder bekend is dat de RUG meer gedupeerden kent: daar zijn 7 dissertaties met fraude aangetroffen.

^{6 6} Procedures en criteria voor bijvoorbeeld het beoordelen van de zelfstandige bijdrage van een promovendus aan een gezamenlijk proefschrift of aan artikelen waaruit het proefschrift is opgebouwd, dienen transparant in het promotiereglement te worden uitgewerkt.

^{6 7} Outputfinanciering van eerste geldstroom door OCW. De inspectie heeft de CvB's geadviseerd deze prikkel te dempen op de werkvloer.

^{6 8} Zie ook het artikel van Piet Borst. Dolgedraaide wetenschap? *NRC*, 16-11-2013.

BIJLAGE IV LIJST MET AFKORTINGEN

Aio's	Assistenten in opleiding
Awb	Algemene wet bestuursrecht
BIG	Beroepen in de Gezondheidszorg
BKO	Basiskwalificatie Onderwijs
CAO	Collectieve Arbeidsovereenkomst
CDE	Council for Doctoral Education
CvB	College van Bestuur
CWI	Commissie voor Wetenschappelijke Integriteit
ECOS	Erkenningscommissie Landelijke Onderzoekscholen
ECTS	European Credit and Transfer System (studiepunten)
EER	Europese Economische Ruimte
EUA	European University Association
EUR	Erasmus Universiteit Rotterdam
FFP	Fabrication, Falsification, Plagiarism
FOM	stichting Fundamenteel Onderzoek der Materie
HBO	Hoger Beroepsonderwijs
HO	Hoger Onderwijs
HO&S	Hoger Onderwijs & Studiefinanciering
ITK	Instellingstoets Kwaliteitszorg
KNAW	Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen
LOWI	Landelijk Orgaan Wetenschappelijk Integriteit
NLQF	Netherlands Qualification Framework
NVAO	Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie
NWO	Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek
OCW	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
OWB	Onderzoeks- en Wetenschapsbeleid
PNN	Promovendi Netwerk Nederland
RUG	Rijksuniversiteit Groningen
SCP	Sociaal en Cultureel Planbureau
SEP	Standard Evaluation Protocol
SODOLA	Structureel Overleg Directeuren Onderzoekscholen met Landelijke Accreditatie
TNO	Toets Nieuwe Opleiding
TU	Technische Universiteit
UMCL	Universitair Medisch Centrum Leiden
UvA	Universiteit van Amsterdam
UvT	Universiteit van Tilburg
VSNU	vereniging van universiteiten
VU	Vrije Universiteit
WHW	Wet op het Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek
WOT	Wet op het Onderwijs Toezicht
Wvb	Wet versterking besturing

BIJLAGE V Deelnemerslijst (discussianten en toehoorders): Rondetafel Toezicht Stelsel Promoties (3 december 2013)

	Binnenring (discussianten)	Functie	Organisatie
1	XX	Rector magnificus	Voorzitter Rectoren College Universiteit Maastricht
2	XX	Voorzitter bestuur	VSNU
3	XX	Rector Magnificus	Universiteit van Tilburg
4	XX	Algemeen directeur	KNAW
5	XX	Director Emeritus Max Planck Institute for Psycholinguistics Nijmegen, Voormalig president KNAW	Deskundige, voorzitter Commissie Levelt
6	XX	lid algemene directie, portefeuille beleidsontwikkeling en -ondersteuning	NWO
7	XX	Voorzitter	Promovendi Netwerk Nederland
8	XX	Portefeuillehouder kwaliteit	Promovendi Netwerk Nederland
9	XX	Directeur Onderzoeks- en Wetenschapsbeleid	Ministerie van OCW
10	XX	Emeritus hoogleraar UvA	Voorzitter Landelijk Orgaan Wetenschappelijke Integriteit
11	XX	Stafmedewerker	Onderwijsraad
12	XX	Beleidsmedewerker (researchmasters)	NVAO
13	XX	Professor of Pluralist Development Economics	Institute of Social Studies (EUR)
14	XX	conrector	TU Delft, Faculty of Mechanical Engineering
15	XX	Hoofdinspecteur HO, Dagvoorzitter	Inspectie van het Onderwijs
16	XX	Senior inspecteur, Verslaglegger	Inspectie
17	XX	Directeur Toezicht HO	Inspectie
18	XX	Senior inspecteur HO, projectleider	Inspectie

A	XX	Beleidsadviseur	VSNU
B	XX	Senior beleidsmedewerker	KNAW
C	XX	Jurist JZ	Ministerie van OCW (directie HO&S)
D	XX	Analist	Inspectie HO
E	XX	organisator	Secretariaat inspectie HO